

93.2
ST -

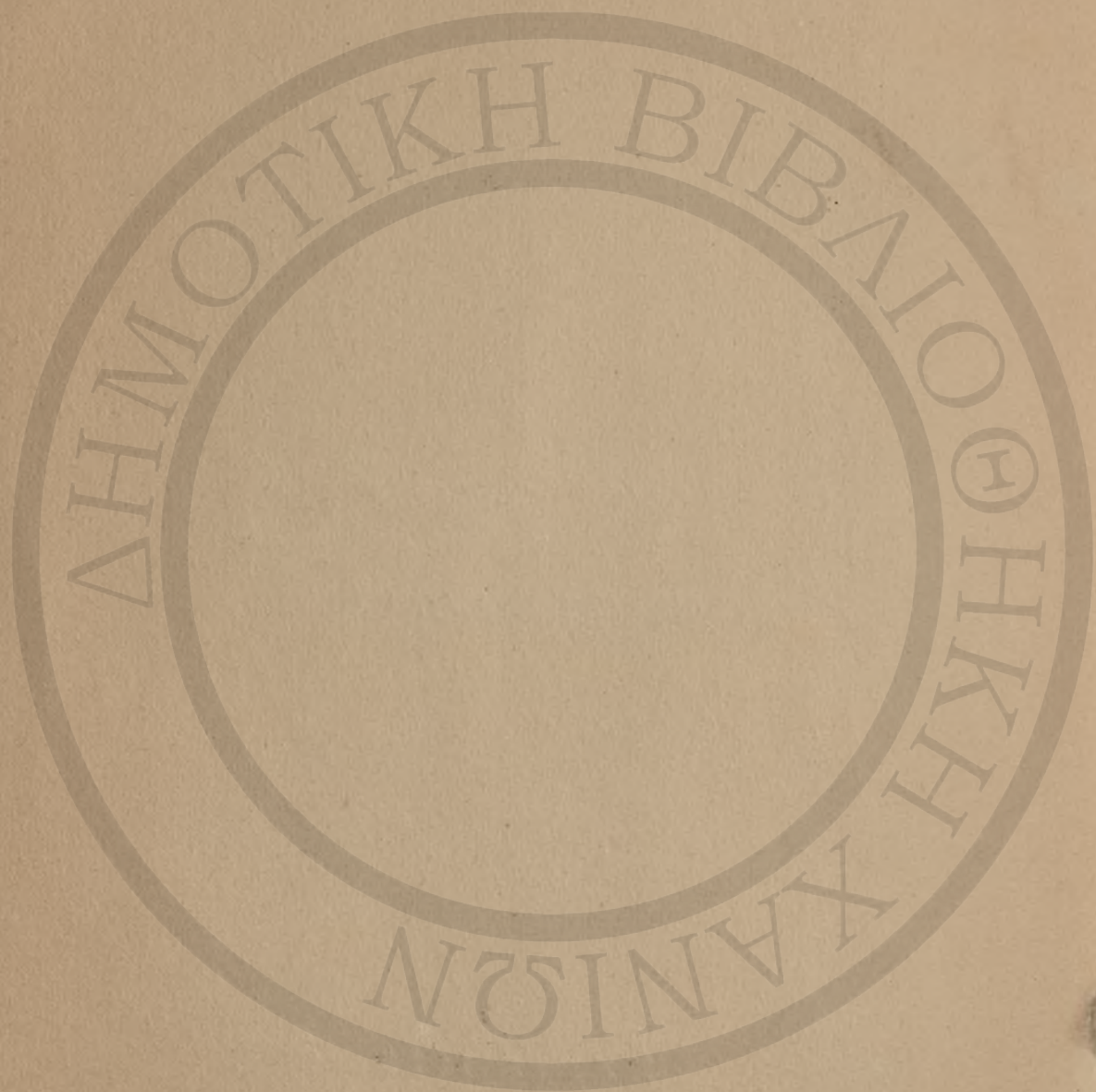
ΔΗΜΟΤΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΧΑΝΙΩΝ

ΝΙΚΟΛΑΟΥ Β. ΤΟΜΑΔΑΚΗ

ΓΕΝΙΚΗ ΚΕΦΑΛΑΙΩΔΗΣ ΚΑΤΑΓΡΑΦΗ
ΤΩΝ ΕΝ ΤΩ ΙΣΤΟΡΙΚΩ ΑΡΧΕΙΩ ΚΡΗΤΗΣ
ΑΡΧΕΙΩΝ ΚΑΙ ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΩΝ ΜΟΥΣΕΙΟΥ

ΧΑΝΙΑ 1933

ΤΥΠΟΙΣ «ΕΦΕΔΡΙΚΟΥ ΛΓΩΝΟΣ»

5037

593

ΝΙΚΟΛΑΟΥ Β. ΤΟΜΑΔΑΚΗ

ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΟ ΠΡΩΤΟΚΟΛΛΟ

5037

7-4-1958

Επιστολή - 168. Αρχ. Κρήτη

Αριθ. 093.2 / 157

ΓΕΝΙΚΗ ΚΕΦΑΛΑΙΩΔΗΣ ΚΑΤΑΓΡΑΦΗ
 ΤΩΝ ΕΝ ΤΩ ΙΣΤΟΡΙΚΩ ΑΡΧΕΙΩ ΚΡΗΤΗΣ
 ΑΡΧΕΙΩΝ ΚΑΙ ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΩΝ ΜΟΥΣΕΙΟΥ

ΑΘΗΝΑ 1933

ΤΥΠΟΙΣ «ΕΦΕΔΡΙΚΟΥ ΑΓΩΝΟΣ»

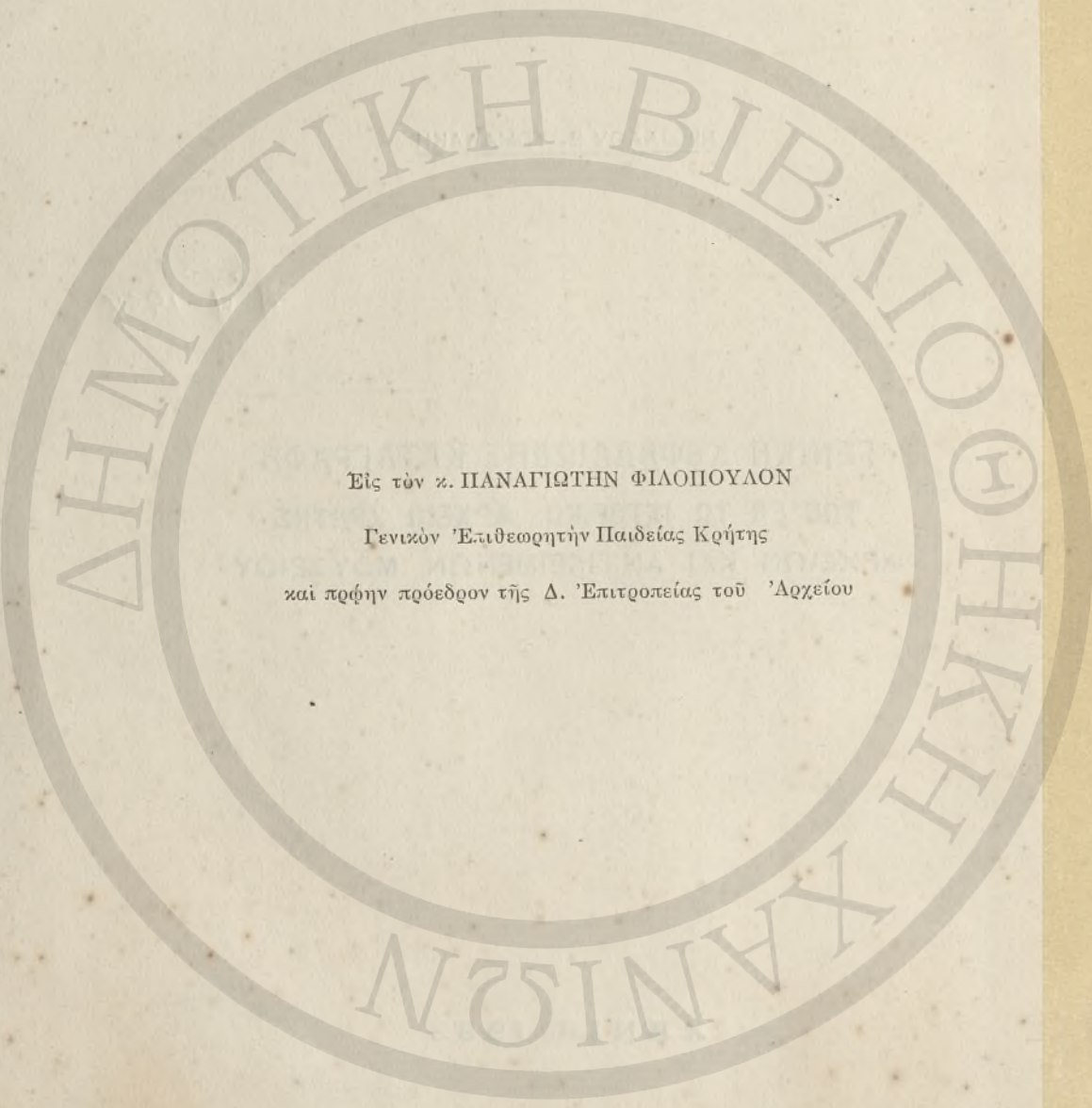
0932

1st

Εἰς τὸν κ. ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΝ ΦΙΛΟΠΟΥΛΟΝ

Γενικὸν Ἐπιθεωρητὴν Παιδείας Κρήτης

καὶ πρόφην πρόεδρον τῆς Δ. Ἐπιτροπείας τοῦ Ἀρχαίου

97
15014
60
2/21

ΓΕΝΙΚΗ ΚΕΦΑΛΑΙΩΔΗΣ ΚΑΤΑΓΡΑΦΗ ΤΩΝ ΕΝ ΤΩ ΙΣΤΟΡΙΚΩ ΑΡΧΕΙΩ ΚΡΗΤΗΣ ΕΓΓΡΑΦΩΝ ΚΑΙ ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΩΝ ΜΟΥΣΕΙΟΥ

(Έκθεσις πρὸς τὴν Διοικ. Ἐπιτροπείαν τοῦ Ἀρχείου)

Κατὰ τὴν 27ην συνεδρίαν τῆς 27ης Ὀκτωβρίου 1931 ἀνετέθη μοι ἡ σύνταξις καὶ πρὸς ὑμᾶς ὑποβολὴ ἐκθέσεως περὶ τοῦ περιεχομένου τοῦ Ἀρχείου, διὰ νὰ χρησιμεύσῃ προφανῶς ὡς κεφαλαϊώδης καταγραφή τῶν ἐν τῷ ἰδρύματι ἀρχείων καὶ λοιπῶν ἱστορικῶν κειμηλίων.

Δὲν εἶναι ἄγνωστον εἰς ἐμέ, οὔτε εἰς τὴν Σεβ. Ἐπιτροπείαν, ὅτι κατὰ τὸ 1923 ἐτυπώθη εἰς τὸ Δελτίον τῆς Ἱστορικῆς καὶ Ἐθνολογικῆς Ἐταιρείας τῆς Ἑλλάδος πραγματεία τοῦ Διευθυντοῦ τοῦ Ἀρχείου κ. Παπαδάκη, συνταχθεῖσα πρὸ δεκαετίας καὶ ἐπιγραφομένη «Ἱστορικὰ Ἀρχεῖα Κρήτης». Ἐν τῇ πραγματείᾳ ταύτῃ ὁ κ. Π. πραγματευόμενος τὸ ὅλον τῆς Κρήτης ζήτημα, τόσον τὸ διὰ τὰ μεσαιωνικὰ ὅσον καὶ διὰ τὰ νεώτερα ἀρχεῖα, καταγράφει κεφαλαιωδῶς καὶ τὰ μέχρι τῆς ἡμέρας τῆς συγγραφῆς περιελθόντα εἰς τὸ ἴδρυμα τότε ἱστορικὰ καὶ τὰ ὑπηρεσιακά.

Τύχῃ ἀγαθῇ, τὸ Ἱστορικὸν Ἀρχεῖον ἐπλουτίσθη κατὰ τὴν ἔκτοτε διαρρυσάσαν δεκαετίαν διὰ πολλῶν νέων ἀποκτημάτων, τὰ ὅποια ἐπολλαπλασίασαν τὴν σημασίαν του καὶ τὴν δυνατότητα τῆς ἐξ αὐτοῦ διαφωτίσεως τῆς κρητικῆς ἱστορίας. Πολλὰ ἀκόμη ἀρχεῖα, ἐκ τῶν ὑπαρχόντων καὶ τότε, ἔγιναν, διὰ τῆς ταξινομήσεως, περισσότερον γνωστά. Ὡς ἐκ τούτου ἡ ἔκθεσις ἐκείνη εἶναι ἤδη παλαιὰ καὶ ἔχρηξεν ἀναπληρώσεως.

Πρὸς τοῦτο ἐμογήσαμεν, κατὰ τὸ δυνατόν, ὅπως παρουσιάσωμεν τὴν παροῦσαν ἐργασίαν, ἔχοντες πρὸ τῶν ὁμαμάτων καὶ ἐν ταῖς χερσὶν ἡμῶν αὐτὰ τὰ ἀρχεῖα, ὑπ' ὄψιν δὲ τὰς ἐκθέσεις, ὅπου ὑπάρχουν, καὶ τὰ ἐγγραφα τὰ μαρτυροῦντα περὶ τοῦ τρόπου τῆς ἀποκτήσεώς των, καὶ τὰς καταγραφὰς ἐνίων ἐξ αὐτῶν, γενομένας κατὰ καιροῦς ὑπὸ τοῦ προσωπικοῦ.

Τὴν κρητικὴν ἱστορίαν χωρίζομεν εἰς τὴν μεσαιωνικὴν καὶ τὴν νεωτέραν. Καὶ τῆς μεσαιωνικῆς μὲν ἱστορίας τὰ παρ' ἡμῖν στοιχεῖα εἶναι ἐλάχιστα, διὰ τὸν γνωστὸν λόγον, ὅτι τὰ ἀρχεῖα τοῦ Δούκα τῆς Κρήτης κείνται εἰς Ἐνετίαν, ὅπου ἀναμένοντι φιλοτίμους ἐρευνητάς, ἀντιγραφείς, καὶ τὰ μάλιστα κριτάς. Τῆς δὲ νεωτέρας ἱστορίας, ὅσον ἐγγυτέρα αὕτη πρὸς ἡμᾶς, τόσον περισσότερα ἀρχεῖα ἐπίσημά τε καὶ ἰδιωτικά, στοιχεῖα ἄφθονα πρὸς διονύχισιν τῆς δράσεως ὄχι μόνον τῶν πρωτοπόρων ἀλλὰ καὶ τοῦ λαοῦ.

Ἐπὶ τοῦ παρόντος τὸ ἴδρυμα συλλέγει ἀρχεῖα, ὅσα ἐν τῷ ἐσωτερικῷ δύνανται νὰ συλλεθῶσιν. Ἀλλὰ μέριμνα περὶ τῆς ἀντιγραφῆς καὶ μελέτης τῶν Ἐνετικῶν, τουρκικῶν καὶ ἐκκλησιαστικῶν ἀρχείων τοῦ ἐξωτερικοῦ τῶν ἀποκειμένων εἰς Ἐνετίαν, Κων(πολιν) καὶ τὰς μεγάλας εὐρωπαϊκὰς βιβλιοθήκας χειρογράφων, δὲν δύναται νὰ ληφθῇ ἐπὶ τοῦ παρόντος, ἐφ' ὅσον ἡ συλλογὴ καὶ τακτοποίησις τῶν ἐν τῷ ἐσωτερικῷ θ' ἀπασχολοῦσιν ἡμᾶς καὶ δὴ μὲ στενότητα μέσων καὶ ἀνεπαρκῆς προσωπικόν.

Ἀλλὰ διὰ νὰ μὴ ὀλισθήσωμεν εἰς τὴν ἐξέτασιν θέματος, πολλῆς συζητήσεως ἔχοντος ἀνάγκην, οἷον τὸ περὶ τῶν ἐν τῷ ἐξωτερικῷ ἀρχείων, ἀρκούμεθα νὰ τονίσωμεν, ὅτι τὰ ὑπάρχοντα εἰς τὸ ἴδρυμα καὶ τὰ δυνάμενα νὰ ἐξαγορασθῶσιν ἢ ν' ἀποκτηθῶσιν ἄλλως, (διὰ καταλλήλων ἐνεργειῶν, δωρεῶν κλπ.) ἱστορικὰ ἀρχεῖα τοῦ δεκάτου ἐνάτου αἰῶνος, ἀντιγραφόμενα, ν' ἐκδιδόμενα αὐτούσια καὶ μελετώμενα, θὰ διαφωτίσουν τὴν σκοτεινὴν καὶ ἀμέθοδον κρητικὴν

ἱστορίαν, τὴν ὁποίαν δὲν ἠδυνήθησαν φιλοπάτριδες καὶ φιλόπονοι ἄνδρες (Φιλιάκης, Κριάρης κλπ.), παρὰ τὸ προσενεχθῆν ὑπ' αὐτῶν ὑλικὸν νὰ δεῖξουν ὑπὸ τὸ φῶς τῆς ἀληθοῦς ἱστορικῆς ἐρεύνης καὶ ἐπιστήμης.

Ἄλλοτε τὰ παρ' ἡμῖν ἀρχεῖα διήρσατο εἰς ὑπηρεσιακὰ καὶ καθαρῶς ἱστορικά. Δῆλονότι εἰς ἱστορικὰς συλλογὰς ἐγγράφων, ἐπαναστατικῶν ἢ μὴ ἀδιάφορον, ἐχοῦσας ἀναντίρρητον ἱστορικὴν σημασίαν καὶ ἀπαιτούσας αὐτοῦσιαν ἔκδοσιν' καὶ εἰς ἔγγραφα ὑπηρεσιακὰ, δῆλονότι ἀρχεῖα ὑπηρεσιῶν κατηγορημένων ἢ παλαιῶν, τῶν ὁποίων ἂν ἡ σημασία διὰ τὴν ἱστορίαν εἶναι σήμερον μικρά, δὲν εἶναι βέβαιον, ὅτι καὶ μετὰ τινος δεκαετηρίδας θὰ εἶναι ἡ αὐτή.

Εἰς τὴν παροῦσαν ἔκθεσιν δὲν χωρίζω κατὰ τοῦτον τὸν τρόπον. Χρονολογικῶς κατ' ἐποχὰς καὶ εἰδολογικῶς ἐκθέτων τὰ παρ' ἡμῖν στοιχεῖα, δὲν καθιστῶ ἀφανῆς τὸ ἂν ἀνήκουν εἰς τὰ ἱστορικά, ἢ εἰς τὰ ὑπηρεσιακὰ.

Ἀπὸ ἀπόψεως ποσοῦ καὶ ὄγκου τὰ πολυπληθέστερα εἶναι τὰ ὑπηρεσιακὰ ἀρχεῖα, τῆς Κρητικῆς Πολιτείας ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον. Ἄν εἶμεθα κάτοχοι πάντων τούτων εἶναι ζήτημα ἂν ἠδυνάμεθα νὰ τὰ συγκεντρώσωμεν εἰς τὸν κάτω ὄροφον τοῦ οἰκήματος, καταλήλως διαρρυθμιζόμενον. Ἄλλὰ, παρὰ τὸν ὄγκον τῶν τὸν ἐλάχιστον, αἱ ἱστορικαὶ συλλογαὶ, ἂν ταξινομηθοῦν, εὐρετηριαστοῦν καὶ καταγραφοῦν λεπτομερῶς, θ' ἀπαιτήσουν ἀρκετὸν χρόνον' μακρὸν δ' ἂν ἐκδοθῶν ἐπιστημονικῶς.

Τὴν πραγματοποιήσιν τῆς ἐρεύνης καὶ μελέτης τῶν ἐν τῷ ἐξωτερικῷ ἀρχεῖων ἀναβάλλομεν κατ' ἀνάγκην' ὅχι ὅμως καὶ τῶν ἰδικῶν μας τὴν ἐπεξεργασίαν. Ἄν δ' ἠθέλαμεν νὰ μάθωμεν τί ἀκριβῶς περιέχουν τὰ παρ' ἡμῖν τουρκικὰ τουρκόγλωσσα ἀρχεῖα, ὅσα ἀναφέρω εἰς τὴν παροῦσαν ἔκθεσιν εἴτε κεφαλαιωδῶς εἴτε γενικώτερον, θὰ ἔπρεπε νὰ προσλάβωμεν μεταφραστὴν ἱκανὸν, γνώστην τῆς τουρκικῆς ὅσον καὶ τῆς ἐλληνικῆς. Ἡ ἰδική μου ἀμάθεια περὶ τὴν τουρκικὴν καθιστᾷ τὴν ἔκθεσιν ταύτην ἐλλιπῆ ὡς πρὸς τὰ τουρκόγλωσσα ἀρχεῖα. Θὰ ἦτο δὲ πλεόν ἐλλιπῆς ἂν ὁ τουρκομαθῆς κ. Κ. Γ. Φουρνάρης δὲν μετεγλώττιζε τὰς ἐπικεφαλίδας δύο δεκάδων περίπου φακέλων περιεχόντων τουρκικὰ ἔγγραφα. Ἄλλ' ἐν καιρῷ εὐθέτω πρέπει κάπως εὐρύτερον νὰ μάθωμεν τὸ περιεχόμενον τῶν φακέλων, νὰ καταγράψωμεν ἐκτενέστερον ὅ,τι ἄλλο ὑπάρχει, πρέπει νὰ μεταφράσωμεν τὰ τουρκόγλωσσα πρακτικὰ ἢ ἔγγραφα, πρὶν ζητήσωμεν νὰ γνωρίσωμεν ὅ,τι ὑπάρχει εἰς τὸ ἐξωτερικὸν τουρκικόν.

Μετὰ τὰ ὀλίγα ταῦτα εἰσέρχομαι εἰς τὴν ἔκθεσιν κατ' ἐποχὰς τοῦ περιεχομένου τῶν παρ' ἡμῖν ἀρχεῖων.

ΜΕΡΟΣ Α'

ΕΝΕΤΟΚΡΑΤΙΑ (1210—1715)

1) Σπουδαία διὰ τὴν ἐποχὴν αὐτὴν πηγὴ εἶναι ἡ στατιστικὴ τοῦ Καστροφύλακα *Castrofilaca Descrizioni di Candia* 1583, ἣς ἀντίγραφον, δεδεμένον εἰς τέσσαρας τόμους, ἔχομεν ἐκ τῶν ἐν Ἑνετίᾳ ἀρχεῖων, χάρις εἰς τὸν κ. Σπ. Θεοδοῦνη.

2) Ὁ ἴδιος ἱστοριοδίφης ἐπεμψεν ἀντίγραφον τοῦ χρονικοῦ τοῦ Τριβᾶν *Trivan Cronica* 1182—1669. Τοῦτου παρεσκευάσθη ἀντίγραφον δακτυλογραφημένον, δεθὲν μετὰ τοῦ χειρογράφου. Εἰς ἕτερον τόμον ὑπάρχει μετάφρασις τοῦ χρονικοῦ πρόχειρος γενομένη ἀπὸ τὸν κ. Γ. Πόρταλην. (Ὅρα: Ν. Β. Τ ω μ α δ ἄ κ η, Ἀντωνίου Τριβᾶν. Διηγήσεις περὶ Κρήτης. Νέα Ἑστία IB' 6. 846—52: Ἀθήναι 1932).—

3) *Il regno tutto di Candia, Delineato a parte et intagliato da Mar.*

co Boschini Venetiano MDCLI (1651). Δεδεμένοις ἄτλας γεωγραφικὸς τῆς Κρήτης, σχεδιασθεὶς ὑπὸ τοῦ Μποσκίη ἐνῶ οἱ Τούρκοι κατέκταν τὴν νῆσον. Περιλαμβάνει διαφόρους χάρτας, ἐξ ὧν οἱ 59 τῆς νήσου (πόλεις, φρούρια καὶ νησίδες).

4) Δουκικῶν διαταγμάτων σχετικῶν μὲ τὴν ἱστορίαν τῆς ἱεραῆς Μονῆς Χρυσοπηγῆς ἀντιγραφα, ἀποσταλέντα τῷ κ. Παπαδάκη ὑπὸ τοῦ ἰδίου κ. Θεοτόκη.

Δὲν εἶναι περιττὸν νὰ σημειωθῇ, ὅτι ἡ βιβλιοθήκη τοῦ ἰδίου περιλαμβάνει τὸν τρίτον τόμον τοῦ μοναχικοῦ διὰ τὴν κρητικὴν μεσαιωνικὴν ἀρχαιολογίαν συγγράμματος τοῦ Giuseppe Gerola, Monumenti Veneti nell'isola di Creta, καὶ ὅτι κατέχομεν περιγραφὴν ἐτέρου ἄτλαντος ἀποκειμένου εἰς τὴν Μαρκιανὴν βιβλιοθήκην, τοῦ Corner (1625), περιέχοντος 25 διαφόρους χάρτας.

Ὁ θέλων νὰ φωτισθῇ περὶ τῶν ἐν Ἑνετίᾳ Κρητικῶν ἀρχείων δύναται καὶ ἄλλα ν' ἀναγνώσῃ καὶ τὸ τελευταῖον ἐκδοθὲν περὶ αὐτῶν βιβλίον τοῦ κ. Σπ. Θεοτόκη, Εἰσαγωγή εἰς τὴν ἔρευναν τῶν μνημείων τῆς ἱστορίας τοῦ Ἑλληνισμοῦ καὶ ἰδίᾳ τῆς Κρήτης ἐν τῷ Κρατικῷ ἀρχεῖῳ τοῦ Βενετικοῦ Κράτους. Ἐν Κερκύρα (1926). Δὲν θὰ ἦτο δ' ὅλως ἄσκοπον νὰ προσθήσῃ τις τὴν πληροφορίαν, ὅτι ἡ Ἀκαδημία Ἀθηνῶν ἐκδίδει, δαπάναις μάλιστα τῆς κ. Ἑλενας Βενιζέλου, τὰ πορίσματα τῶν ἐρευνῶν τοῦ Κερκυραίου ἱστοριοδιδου.

ΜΕΡΟΣ Β'

Τ Ο Υ Ρ Κ Ο Κ Ρ Α Τ Ι Α (1645—1898)

Ι ΑΡΧΕΙΑ ΤΟΥΡΚΙΚΑ

(Τῆς ἐποχῆς τῆς Τουρκοκρατίας ἔχομεν κατάλογον τῶν Πασσάδων Κρήτης (1645—1897) ὀφειλόμενον εἰς τὸν μακαρίτην Γ. Ἰ. Καλαϊσάκη, δακτυλογραφημένον).

1) Τ ῆ ς π ρ ὸ τ ο ῦ 1821

ἐποχῆς ἀρχεῖα Κρητικὰ δὲν ἔχομεν. Διότι, ὡς φαίνεται, περιοδικῶς ἡ Γεν. Διοίκησις ἀπέστελλεν εἰς τὸ κέντρον (Κων)πολὶν) τὰρχεῖα τῆς Ὡστε οὐδὲν στοιχείον ἐπίσημον τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ὑπάρχει παρ' ἡμῖν.

2) Τ ῆ ς Α ἰ ἴ ὑ π τ ι α κ ῆ ς κ α τ ο χ ῆ ς (1822—1841)

χωρὶς νὰ ἔχωμεν τὰ ἐπίσημα ἀρχεῖα ἔχομεν ὅμως ἀξιόλογά τινα στοιχεία. Ἦτοι

Ἐγκύκλιοι Χειρόγραφοι

α') Περὶ τῶν περιουσιῶν τῶν κατὰ τὴν μεγάλην ἐπανάστασιν τοῦ 1821 ἐκπατρισθέντων Κρητῶν Χριστιανῶν (1832) ἑλληνιστί.

β') Περὶ φυλάξεως τῶν παραλιῶν κατὰ τῆς ἐλευθεροκοινωνίας πλοίων ἐκ τοῦ ἐξωτερικοῦ (6 Ἀπριλίου 1831) ἑλληνιστί.

γ') Ὁ Σερασκέρης τῆς Κρήτης πρὸς τοὺς συμβούλους, καπετανεούς, παπάδες τῆς ἐπαρχίας Σφακίων περὶ φορολογίας τῶν ποτῶν (18 Ἰανουαρίου 1833) ἑλληνιστί καὶ τουρκιστί.

Ἐγκύκλιοι ἔντυποι (εἰς ἴδια φύλλα)

α') Περὶ ἀνακαινίσεως ἐκκλησιῶν καὶ Μοναστηρίων (1831) ἑλληνιστί.

β') Περὶ ἀτομικοῦ φέρου (χαράτσι) (1831).

γ') Περὶ διακανονισμοῦ τοῦ χαρατσίου (1831) ἑλληνιστί καὶ τουρκιστί,

δ') Περὶ διαλύσεως τῆς συναθροίσεως τῶν Μουρνιῶν καὶ μὴ ἐπιβολῆς νέας φορολογίας ἑλληνιστί, (1833)

ε') Περὶ καθαριότητος τῶν ὁδῶν τῆς πόλεως (1837) ἑλληνιστί καὶ τουρκιστί.

Ἐπίσημοι ἔφημερις

«Βασιλ. Γασιόν» ἢ Κρητικὴ Ἐφημερίς διγλωσσος. Φύλλα τινὰ τῶν ἐτῶν 1831—32, ἡμικατεστραμμένα σπουδασιότατα διὰ τὰς ἐν αὐτοῖς περιεχομένας εἰδήσεις, ἐγκυκλίους κλπ.

3) Τ ἦ ς ἐ π ο χ ῆ ς 1841—1868

(ἦτοι τῆς μετὰ τὴν ἐπάνοδον τῆς τουρκικῆς κυβερνήσεως μέχρι τῆς ἐφαρμογῆς τοῦ Ὁργανικοῦ Νόμου, δι' οὗ ἐδίδετο ποιά τις αὐτοδιοικήσεις, ἔστω καὶ ὑποτυπώδης, εἰς τὴν νῆσον) δὲν ὑπάρχουν ἐπίσημα ἀρχεῖα.

Ἄλλὰ δὲν εἶναι αἱ εἰδήσεις ὀλίγαι αἱ γνωσταὶ ἐκ τῶν συγχρόνων ἐπαναστατικῶν, προξενικῶν, καὶ ἰδιωτικῶν ἀρχείων. Ἰδιαιτέρως σημειοῦμεν ἐνταῦθα ἐπίσημους τινὰς προκηρύξεις, ἐντύπους, τῆς ἐποχῆς, ἀπάσας ἑλληνιστί.

α') Κατὰ ὑψηλὸν αὐτοκρατορικὸν ὄρισμὸν ὁ Ὑαμῆ Πασσᾶς Βαλῆς τῆς νήσου Κρήτης. Ἐν Χανίοις τὴν 7. Ἰουλίου 1853 (ἀποδοχὴ τῶν φορολογικῶν αἰτημάτων τῶν Χριστιανῶν, περὶ ἐφαρμογῆς τοῦ Χάτι—Χουμαγιούν ὡς πρὸς τὴν θρησκείαν κλπ. ἔκτυπον ἑλληνιστί (ἐν πλαίσίῳ).

β') Πρὸς τοὺς Χριστιανοὺς Κρητὰς ὁ Γενικὸς Διοικητὴς Ἰσμαήλ Πασσᾶς (Χανιά 16 Μαΐου 1866).

γ) Πρὸς τοὺς Κρητὰς (2 Σεπτεμβρίου 1866) ὁ Μουσταφᾶς Ναυλῆ Πασσᾶς.

δ') Πρὸς τοὺς Κρητὰς ὁ Μέγας Βεζύρης εἰς ἔκτακτον ἀποστολὴν εἰς Κρήτην Ἰαλιῆ (Εἰς τὰ Χανιά τὴν 24 Σεπτεμβρίου 1867).

ε') Διακηρύξεις τῆς αὐτοῦ Ὑψηλότητος τοῦ Μεγάλου Βεζύρου Ἰαλιῆ Πασσᾶ πρὸς τοὺς ἀντιπροσώπους τῶν διαφόρων τμημάτων καὶ ἐπαρχιῶν τῆς νήσου Κρήτης γενομένη κατὰ τὴν συνεδρίαν τῆς 23ης Δεκεμβρίου 1867.

Τῆς ἰδίας ἐποχῆς εἶναι 20 αἰτήσεις Ἑλλήνων ὑπηκόων αἰτουμένων τὴν ὀθωμανικὴν ὑπηκοότητα λόγῳ τῶν τότε συμβάντων (1854) καὶ ἐν ἀντίγραφον ἐπίσημον ἑλληνιστί ἐκδοθέντος Μπουγιουρουλοῦ. «Ὁ Γεν. Διοικητὴς τῆς νήσου Μουσίρης Χουσή Πασσᾶς, ... Ἐξεδόθη ἐν Χανίοις τῇ 26 Μαΐου 1859» (περὶ συστάσεως Γενικοῦ Προσωρινοῦ Συμβουλίου ἔργοντος δικαστικὰ καὶ ἀστυνομικὰ δικαιώματα).

4) Τ ἦ ς ἐ π ο χ ῆ ς 1868—1878

ἦτοι τῆς πρώτης ἐφαρμογῆς τοῦ Ὁργανικοῦ νόμου, μέχρι τῆς Συμβάσεως τῆς Χαλέπας δὲν ἔχομεν στοιχεῖα τουρκικὰ ἐπίσημα, ἐκτὸς ἐὰν εὕρισκωνται εἰς συλλογὰς ἑλληνικάς. Οὔτε σειρὰ ὑπάρχει τῆς ἐπίσημου ἔφημερίδος «Κρήτη» τῆς ἀπὸ τοῦ 1868 ἐκδόσεως, εἰμὴ ὁλίγα μόνον φύλλα τουρκικῆς ἐκδόσεως τῶν ἐτῶν 1871 καὶ 1876.

Εἰς φάκελλον σφύζονται πρακτικὰ καὶ ἀποφάσεις τῶν Μεικτῶν Δικαστηρίων (1868—1872) περὶ ἀποζημιώσεως τῶν κατὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1866 ζημιωθέντων (Τῆς ἰδίας ἐποχῆς ἔβλεπε φακέλλους 1 καὶ 14 τοῦ Λογιστηρίου Ρεθύμνης περὶ αἰτήσεως).

5) Τ ἦ ς ἐ π ο χ ῆ ς 1878—1898

τῆς τουρκοκρατίας τῆς μετὰ τὴν Πράξιν τῆς Χαλέπας μέχρι τῆς ἐκδιώξεως τοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ (Νοέμβριος 1898) ὑπάρχουν ἀκόστα στοιχεῖα καὶ εἰς ἑλληνικὴν καὶ τουρκικὴν γλῶσσαν. Τούτου ἕνεκα χωρίζω αὐτὰ εἰς διοικητικὰ, οἰκονομικὰ, καὶ ἀσφαλείας καὶ δικαιοσύνης.

α') Διοικητικὰ

Α') Τῆς Γενικῆς Διοικήσεως ἔχομεν σειρὰν τῆς ἔφημερίδος «Κρήτη», πλὴν τοῦ ἔτους 1880, κατὰ τὸν κάτωθι πίνακα.

Ἑλληνιστί			
ἔτη	σώματα	ἔτη	σώματα
1879	1	1888	2
1880	0	1889	2
1881	2	1890	1
1882	2	1891	1
1883	2	1892	1
1884	2	1893	2
1885	2	1894	2
1886	3	1895	2
1887	2	1896 καὶ 1897	2

καὶ τουρκιστί

1881 — 3, 1886 — 8 καὶ 1895 — 6 ἀνὰ ἓν σῶμα.

Ἐχομεν τῆς ἰδίας Διοικήσεως διάφορα ἔντυπα, ἐν οἷς τὴν καλουμένην Σύμβασιν τῆς Χαλέπας (Ὑψηλὸν Αὐτοκρατορικὸν Φιρμάνιον, ὅπερ καθωραϊσμένον δι' αὐτοκρατορικοῦ αὐτογράφου ὀρίζει τὴν πλήρη ἐφαρμογὴν τοῦ Ὀργανικοῦ τῆς Κρήτης Νόμου καὶ τῶν ἐν αὐτῷ ἐπιναγθεισῶν τροποποιήσεων καὶ βελτιώσεων (Πρὸς Ἀλέξανδρον Καραθεοδωρῆ Πασσῶν) (Ἐγρᾶφη τῆ 25ῃ τοῦ μηνὸς Ζιλκαῆ ἐν ἔτει 1295. ἑλληνιστί καὶ τουρκιστί ἐν πλαισίῳ). Τὸ πρὸς Σακίρ πασσῶν Ὑψηλὸν αὐτοκρατορικὸν Φιρμάνιον (1889) καὶ, τὸ σπουδαιότερον, σώματα τῶν Κρητικῶν Κωδικῶν, ἐν οἷς ἐτυπώθησαν εἰς δύο ἐκδόσεις τὰ φιρμάνια καὶ ἡ λοιπὴ νομοθεσία ἢ διέπεισα τὴν Κρήτην ἀπὸ τοῦ 1841 καὶ ἔξῃς.

Πάντα ταῦτα εἶναι σπουδαιότατη πηγὴ διὰ τὴν Κρητικὴν ἱστορίαν καὶ συγχρόνως πολύτιμα διὰ τὴν σπανιότητά των.

Ἄλλα καὶ ἐγγράφων ἔχομεν 15 φακέλλους, ὡς ἔπειτα:

- 1) Ἐγγραφα πρὸς ὑποδιοικήσεις. Μάρτιος—Ἰούνιος 1314 ἀρ. 1—462.
- 2) » » » ἀπὸ 22 Ἰουνίου 1314 ἀρ. 463—802.
- 3) Ἐγγραφα πρὸς Κων/λιν ἀπὸ 12 Φεβρουαρίου 1312 μέχρι 27 Φεβρουαρίου 1313
- 4) Τηλεγραφήματα πρὸς ὑποδιοικήσεις 12 Φεβρουαρίου 1312—3 Ἰουλίου 1313 ἀρ. 1—509.
- 5) Ἐγγραφα πρὸς ὑποδιοικήσεις 24 Μαΐου—1 Αὐγούστου 1313 ἀρ. 1—403.
- 6) Ἐγγραφα πρὸς ὑποδιοικήσεις 2 Αὐγούστου—3 Ὀκτωβρίου 1313 ἀρ. 405—834.
- 7) » » » 6 Ὀκτωβρίου 1313—28 Φεβρουαρίου 1313 ἀρ. 835—1237.
- 8) Ἐγγραφα πρὸς τὰς ὑποδιοικήσεις ἀτακτοποίητα 1 Μαρτίου—23 Μαΐου 1313.
- 9) Τηλεγραφήματα πρὸς ὑποδιοικήσεις 3 Ἰουλίου—28 Φεβρουαρίου 1313 ἀρ. 510—919.
- 10) Ἐγγραφα πρὸς τὴν Ὑψηλὴν Πύλην καὶ διαφόρους τοῦ Κράτους νομοῦς.
- 11) Ἐγγραφα πρὸς ὑποδιοικήσεις ἀπὸ 1ης Μαρτίου 1314 ἀρ. 1—368.
- 12) » » » ἀπὸ 13 Φεβρουαρίου 1312—23 Μαΐου 1—1313.
- 13) » » Τουρκικὴν Κυβέρνησιν εἰς Κων/λιν ἀρ. 1—356. 14 Φεβρουαρίου 1312—26 Αὐγούστου 1313
- 14) Ἐγγραφα πρὸς τὴν Τουρκικὴν Κυβέρνησιν 27 Αὐγούστου—28 Φεβρουαρίου 1313

ἀρ. 357—667.

15) Ἐγγραφα πρὸς τὴν Ὑψηλὴν Πύλην καὶ τὴν Ἀρχιγραμματεῖαν 1 Μαρτίου—30 Σεπτεμβρίου 1314.

Καὶ οἱ δέκα πέντε τόμοι περιέχουν ἔγγραφα τουρκιστί, εἶναι δὲ δεδεμένοι ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης καὶ καλῶς διατηρημένοι.

B) Τοῦ Γενικοῦ Διοικητικοῦ Συμβουλίου ἐδρευόντος ἐν Χανίοις, τὰ καθήκοντα τοῦ ὁποῦ οὐρίζει ὁ Ὄργανικός Νόμος (1868, 1878), τὰ ἐξῆς, ἅπαντα τουρκιστί.

I) Πρακτικὰ περιλαμβανόμενα ἀποφάσεις τοῦ ἔτους 1897 ἀρ. 1—393, ἐξ ὧν μετεφράσθησαν ἑλληνιστί τέσσαρα πρακτικά, περιέχοντα τὰς πρώτας 62 ἀποφάσεις.

Τοῦ ἔτους 1313 ἀποφάσεις ἀρ. 1—548, ἀμετάφραστα, ἄσύνδετα.

II) Ἐγγραφα, ἦτοι

α) Στρατιωτικῆς ἀρχῆς 1313.

β) αἰτήσεις πρὸν ὑπάλληλων ὑποβαλλόμεναι πρὸς ἐκκαθάρισιν τῶν μισθοδοσιῶν τῶν (μετὰ τὴν πυρπόλησιν τῶν σχετικῶν βιβλίων) συμφώνως τῇ ἀπὸ 18 Ἰουνίου 1897 ἀποφάσει τοῦ Γεν. Διοικητικοῦ Συμβουλίου.

γ) Λογαριασμοὶ Δήμου Ἡρακλείου 1313.

δ) Ἐγγραφα τοῦ Γ. Δ. Συμβουλίου (1897—1898;).

III) Προσχέδια πρακτικῶν τοῦ ἰδίου Συμβουλίου.

IV) καὶ V) Εἰσερχόμενα 1897—8. καὶ

VI) Βιβλίον διακπεραιώσεως ἐξερχομένων ἐγγράφων.

Γ') Τῶν Διοικητικῶν Συμβουλίων τῆς Νήσου

Ἐκ τῶν ἀρχείων τῶν Διοικ. Συμβουλίων τῆς νήσου μόνον τινὰ τῆς Ρεθύμνης ἐσώθησαν ἅπαντα ἑλληνιστί, δερματοτόδετα, ἦτοι

Ἀποφάσεις τοῦ Δ. Συμβουλίου

τῶν ἐτῶν 1887, 1888 καὶ 1889.

Πρακτικὰ ὀκτὼ ἐτῶν, ἦτοι

1—356 τοῦ 1887

1—223 καὶ 1—222 τῶν 1890—2

1—319 » 1888

1—213 ἀπὸ 7 Μαρτίου 1892—24 Φεβρουαρίου 1893.

1—671 » 1889

1—185 ἀπὸ 27 » 1893—22 Φεβρουαρίου 1894.

Δ') Τῶν Ἐπαρχείων τῆς νήσου

Τῆς ἐποχῆς ταύτης δὲν ἐσώθησαν ἀρχεῖα. Ἄλλ' εἰς τὰ ἀρχεῖα τοῦ Λογιστηρίου Ρεθύμνης διατηρήθησαν στοιχεῖα τῶν ἐπαρχείων τῆς Διοικήσεως ταύτης, εἰς δὲ τὰ τοῦ Κεντρικοῦ Λογιστηρίου στοιχεῖα τῶν ἐπαρχείων τοῦ τμήματος Ἡρακλείου (ὄρα περαιτέρω).

Ε') Τῶν Τμηματικῶν ἐφορειῶν δὲν ἔχομεν τ' ἀρχεῖα καίτοι ἡ ὑπαρξίς των θὰ ἦτο σπουδαία διὰ τὴν ἐκκλησιαστικὴν ἱστορίαν τοῦ τόπου καὶ τὴν ὀργάνωσιν τῆς ἐκπαίδευσως. Φυλάσσονται ὅμως παρ' ἡμῖν μιᾶς Τμηματικῆς Ἐφορείας, τῆς τῶν Σφακίων, δεδεμένα ἑλληνιστί ἅπαντα, τὰ κάτωθι.

1) Μεριδολόγιον διδασκάλων τῆς Ἐπαρχίας Ἀποκορώνου 1—2 (1871—5 καὶ 1875—9)

2) Ταμεῖον τμηματικῆς Ἐφορείας Διοικήσεως Σφακίων 1—2 (1870—1882 καὶ 1882—1891).

3) Λογαριασμοὶ ὁμολόγων Ἀποκορώνου ἀνηκόντων εἰς ἀμφοτέρας τὰς Χριστιανικὰς Ὄργανικά; Τραπεζας Χανίων καὶ Σφακίων ἀπὸ 15 Ἰανουαρίου 1871 ἕως 15 Ἰανουαρίου 1874.

4) Πρακτικὰ Τμηματικῆς Ἐφορείας Σφακίων (1881—1890)

Μεταξὺ τῶν καταστύλων τῆς Ἐφορείας εἶναι καὶ βιβλίον Τουρκιστί γεγραμμένον, ἐφ' οὗ ἔχει σημειωθῆ, ὅτι τῆς ἀνήκει.

6) Οἰκονομικά

Α') Προϋπολογισμοὶ καὶ ἀπολογισμοὶ τῆς Γεν. Διοικήσεως Κρήτης, ἑλληνιστὶ ὡς κάτωθι, ἅπαντες δεδεμένοι.

1) Ἀπολογισμὸς τῆς Γ. Δ. Κρήτης τοῦ οἰκονομικοῦ ἔτους 1879—1295 (6 βιβλία 4 ἀνά 2 ὅμοια).

II) Ἀπολογισμὸς τοῦ οἰκονομικοῦ ἔτους 1880—1296 τῆς Γ. Δ. Κρήτης (δύο βιβλία).

III) Βιβλίον δώδεκα μηνιαίων οἰκονομικῶν καταστάσεων τοῦ ἔτους 1880—1296.

IV) Βιβλίον ἀπολογισμῶν τῆς Γ. Δ. Κρήτης 1881—1297.

Υ) Βιβλίον μηνιαίων καταστάσεων τῆς Γ. Δ. Κρήτης τοῦ οἰκονομικοῦ ἔτους 1881—1297.

VI) Βιβλίον μηνιαίων καταστάσεων τῆς Γ. Δ. Κρήτης τοῦ οἰκονομικοῦ ἔτους 1881—1297.

VII) Ἀπολογισμὸς τοῦ ἔτους 1882—1298.

VIII) » » » 1883—1299.

IX) Βιβλίον τῶν μηνιαίων καταστάσεων τοῦ οἰκονομ. ἔτους 1883—1299 τῆς Γ. Δ. Κρήτης.

X) Ἀπολογισμὸς τοῦ ἔτους 1884—1300.

XI) Ἀπολογισμὸς τοῦ οἰκονομικοῦ ἔτους 1885—1301.

XII) Βιβλίον τῶν μηνιαίων καταστάσεων τοῦ ἔτους 1885—1301.

XIII) Ἀπολογισμὸς τοῦ ἔτους 1886—1302 (ἐπισυνάπτεται προϋπολογισμὸς ἔντυπος).

XIV) Βιβλίον τῶν μηνιαίων καταστάσεων τῆς Γ. Δ. Κρήτης τοῦ ἔτους 1887—1302

XV) Ἀπολογισμὸς τοῦ οἰκονομικοῦ ἔτους 1887—1303 (συνάπτεται ἔντυπος προϋπολογισμὸς).

XVI) Βιβλίον τῶν μηνιαίων ἰσοζυγίων τῆς Γ. Δ. Κρήτης 1887.

XVII) Γενικὸς ἀπολογισμὸς τῆς χρήσεως τοῦ οἰκονομικοῦ ἔτους 1888|1304 τῆς Νομαρχίας Κρήτης.

XVIII) Ἀπολογισμὸς τοῦ οἰκ. ἔτους 1889—1305.

XIX) » » » » 1306—1890.

XX) ἀπολογισμὸς 1307—1891—2.

XXI) » » τοῦ οἰκονομικοῦ ἔτους 1308—1892 (1 Μαρτίου 1892—28 Φεβρουαρίου 1893).

XXII) Ἀπολογισμὸς τοῦ 1309—1893 (1 Μαρτίου 1893—29 Φεβρουαρίου 1894).

Ἡ βιβλιοθήκη τοῦ Ἀρχείου περιλαμβάνει ἐντύπους μίαν ἐκθεσιν τοῦ Σάββα Πασσᾶ διὰ τὸ ἔτος 1885—6, καὶ ἐτέραν ἐκθεσιν ἀπολογισμοῦ οἰκονομικῆς διαχειρίσεως 1888—9.

Β') Προϋπολογισμοὶ καὶ ἀπολογισμοὶ Διοικήσεων (τμημάτων) Ἡρακλείου, Ρεθύμνης, Λασιθίου καὶ Σφακίων, ὑπάρχουν (τῶν ἐτῶν 1879 καὶ ἐξῆς) εἰς τὸν τέταρτον φάκελλον τῶν ἐγγράφων τοῦ Κεντρικοῦ Λογιστηρίου Βλ. παρακάτω. Τοῦ δὲ τμήματος Ρεθύμνης ὑπάρχουν ἀσύνδετοι καὶ ἀνευ καθ' ἕκαστον ἐπιγραφῶν,

Γ') Τοῦ Κεντρικοῦ Λογιστηρίου τῆς Γ. Δ. Κρήτης ἔχομεν τὰ κάτωθι ἀρχεῖα.

1) Καταστάσεις ἐσόδων, ἐξόδων Ἐπαρχείων, τοῦ τμήματος Ἡρακλείου. Τρεῖς φάκελλοι: ἐξ ὧν ὁ πρῶτος τῶν ἐτῶν 1881—5, ὁ δεῦτερος τῶν 1884—87, καὶ τελευταῖος 1888 καὶ ἐξῆς.

2) Προϋπολογισμοὶ καὶ ἀπολογισμοὶ διαφόρων ἐτῶν (1879 καὶ ἐξῆς) τῶν τμημάτων Χανίων, Ἡρακλείου, Ρεθύμνης, Λατιτίου καὶ Σφακίων. Εἰς φακέλλοι.

3) Εἰς φακέλλοι διαφόρων ἐγγράφων (ἀντίγραφα ἐγγράφων Γεν. Διοικήτου καὶ Ρόσου Προξένου, αἰτήσεις ἐπὶ παλαιῶν χρεῶν 1879, πίνακες ὑπαλλήλων Διοικήσεων, ἀπολογισμοὶ Δήμων, διάφορα ἐγγράφα).

4) Εἰς φακέλλοι ἐγγράφων ἀποζημιώσεως τῶν ζημιῶν τῆς ἐπαναστάσεως 1889. Πίνακας Ἡρακλείου—Ρεθύμνης.

5) Πρωτόκολλον τοῦ Κεντρ. Λογιστηρίου τῆς Νομαρχίας Κρήτης (1884—9), ἐν ᾧ καταχωροῦντο εὐρεῖαι περιλήψεις ἐγγράφων καὶ τινεῶν ἀποφάσεων τοῦ Γ.Δ. Συμβουλίου αὐτούσια.

6) Φακέλλοι περιέχων χαρτόσημα τουρκικῆς Διοικήσεως ἀξίας, τάξεις, διαβατηρίων, Ἐπαρχίου καὶ ἐφημερίδων. Τεμάχια ἐν ὧν 11.773 ἀξίας δ' ὀνομαστικῆς νροστίων ταμειακῶν 7.112 1)2, διπλασιαζομένης ἀπὸ τοῦ 1898 ἦτο: γρ. 14.224 1)2. (*)

Δ') Ἐκ τῶν ἀρχείων τῶν Λογιστηρίων τῶν τμημάτων, ἔχομεν τὰ τοῦ τμήματος Ρεθύμνης εἰς 15 φακέλλοι, ὡς κάτωθι.

1)	Ἐγγράφα τῶν ἐτῶν	1876, 79, 80, 81
2)	» » »	1882—3.
3)	» » »	1884—5.
4)	» » »	1886—7.
5)	» » »	1888—9.
6)	» » »	1890.
7)	» » »	1891—2.
8)	» » »	1893—4.
9)	» » »	1895—7.

10) Ἀπολογισμοὶ τμήματος Ρεθύμνης ἐτῶν 1881—96.

11) Πίνακες διδασκάλων, ἐκμισθώσεως Βακουρικῶν, ἐγγράφα ἐπιτροπῆς ἐπὶ τῆς ὁδοποιίας.

12) Καταστάσεις ἐσόδων, ἐξόδων Ἐπαρχίου Ἀμαρίου 1879—96.

13) » » » » Μυλοποτάμου 1882—93.

14) Παλαιὰ γρῆ ἐπὶ τὸ Δημόσιον ἐκ δεκάτης (1857—65). Περί σία φυγῶν.

15) Καθήμενόν 1888—96.

Ε') Τὰ λ ω ν ε ἰ α κ ἂ ἀρχεῖα, εἰς γλῶσσαν τουρκικὴν, ἀγνωστον ποῖον ἐτῶν ἔχομεν εἰς τὴν ἀποθήκην τῶν Τουρκικῶν (Ὑποθηκοφυλακείων) μετὰ τῶν ἐπίσης ἀτακτοποιητῶν τουρκογλώσσων ἀρχείων τῆς Χωροφυλακῆς (καὶ λογιστικῶν).

γ') Ἀσφαλείας καὶ δικαιοσύνης Ἀρχεῖα

Καὶ τῆς μὲν Χ ω ρ ο φ υ λ α κ ῆ ς καὶ Ἀ σ τ υ ν ο μ ῆ α ς ἔχομεν τὰ κάτωθι ἀρχεῖα:

1) 4 φακέλλοι ἐγγράφων τῆς Χωροφυλακῆς, ἐξ ὧν ὁ πρῶτος περιέχει ἐγγράφα τῶν ἐτῶν 1881—4, ὁ δεύτερος τῶν ἐτῶν 1885—8, ὁ τρίτος 1889—95, καὶ ὁ τελευταῖος διάφορα Ἡρακλείου καὶ Ρεθύμνης.

2) Πρωτόκολλον Ἀστυνομίας Χανίων 7 Ἀύγ. 1885—2 Μαΐου 1886.

3) Μητρώον Ε' τμήματος Χωροφυλακῆς (1887)

* Ἐγγράφον 14 τοῦ 1920 (Αἰ παραπομπαὶ εἰς τὸ ἀρχεῖον ἀλληλογραφίας τοῦ Ἰδρύματος)

4) Μητρῶον Γ' Λόγου α' Τάγματος Χωροφυλακῆς (1888).

5) Πλὴν τῶν ἑλληνογλώσσων τούτων ἀρχείων ὑπάρχουν ὁ τόμος δεδεμένοι ἐγγράφων τῆς Χωροφυλακῆς Ἡρακλείου (1894—97) καὶ ἑτάροι δέκα πέντε περίπου ἀγνώστου περιεχομένου, ἅπαντες τουρκιστί.

Τῶν φυλακῶν Χανίων ἔχομεν δύο τόμους ἐγγράφων τῶν ἐτῶν 1896 καὶ 1897 (ἐλ. καὶ τουρκιστί).

Τῆς δὲ Δικαιοσύνης ἔχομεν τὴν ἀλληλογραφίαν, τὰς δικογραφίας καὶ τὰς ἀποφάσεις τῆς Εἰσαγγελίας Ἐφετῶν καὶ Ἐφεταίου τῶν ἐτῶν 1878—1896. Τῶν ἀρχείων τούτων ὑπάρχουν 8 λεπτομερεῖς πίνακες.

II Ἀρχεῖα Ἑλληνικά

Ἑλληνικά ἀρχεῖα θεωροῦμεν τὰ ἐπαναστατικὰ, τὰ ἐκκλησιαστικὰ, καὶ τὰς ἰδιωτικὰς συλλογὰς τὰς ἀναγομένας εἰς τὴν ἐποχὴν ταύτην.

A' Ἐπαναστατικὰ

Τῆς πρώτης ἐπαναστάσεως κατὰ τοῦ Τούρκου δεσπότη, τῆς τοῦ 1770, δὲν ἔχομεν χειρόγραφα, οὔτε στοιχεῖα ἄλλα ἐπίσημα πλὴν τῶν γνωστῶν. Διὰ τὰς μετ' αὐτὴν ὅμως ἐπαναστάσεις τὰ στοιχεῖα εἶναι ἄφθονα. Καὶ δὴ τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1821 ἔχομεν τὸ λεγόμενον «Ἀρχεῖον τοῦ 1821» ἀγορασθὲν ἄλλοτε ὑπὸ τῆς Κρητικῆς Πολιτείας ἀπὸ τὸν κ. Βλαχογιάννην. Ὅτε ἦλθε τὸ ἀρχεῖον εἰς Κρήτην περιελάμβανε 1700 ἐγγραφα τοῦλάχιστον. Σήμερον ὅμως ἀρκετὰ ἐξ αὐτῶν, πιθκνώτατα τὰ τοῦ ἔτους 1825 ἐλλείπουν τὰ δ' ἄλλα κατώρθωσεν ἡ ὑπηρεσία τοῦ Ἰδρύματος ν' ἀνεύρη.

Δεδομένου, ὅτι μοναδικὴ σχεδὸν πηγὴ τῆς κρητικῆς ἱστορίας τοῦ Ἀγῶνος εἶναι μέχρι σήμερον τὰ Ἀπομνημονεύματα τοῦ Κριτοβουλίδου (ὡν τὸ Ἀρχεῖον ἔχει δύο ἀντίτυπα) καὶ πληροφορία: ἄλλων ἱστοριῶν (Τρικυπῆ, Ψ.λλίη κλπ.) ἡ ἀξία τοῦ ἀρχείου τούτου εἶναι ἀνυπολόγιστος διὰ τὴν ἐκτίμησιν τῶν πραγμάτων τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ἐξ αὐτῶν τῶν ἐγγράφων. Δυστυχῶς τοῦ ἀρχείου τούτου δὲν εἶχε γίνῃ ἐπιμελής τακτοποίησις, οὔτε εὐρετηρίασις, ἐνῶ καὶ ἡ ἐκδοσίς του πρέπει πᾶσι ἄλλης: νὰ προηγηθῇ (*). Τὸ ἀρχεῖον τοῦτο περιλαμβάνει ἐγγραφα τῶν ἐτῶν 1821—4, 1826—37, 1839, 1840, 1843, καὶ 1857, κατὰ τὴν ἐπόμενον πίνακα.

ἔτη	ἔγραφα	ἔτη	ἔγραφα
1821	5	1833	5
1822	34		
1823	245	1834	1
1824	34	1835	1
1826	525	1836	1
1827	534	1837	7
1828	99	1839	3
1829	16	1840	4
1830	5	1843	1
1831	5	1857	1
1832	5	ἀχρονολόγητα	50

* Τινὰ τῶν ἐγγράφων τῆς, παρὶ τὰ 2), ἐδημοσιεύθησαν: Ἰ. Ν. Τομαδάκης, Ἀδελφοὶ Ἰάκωβος καὶ Μανώλης Τομαδάκης. Ἀθήναι 1902 καὶ Ἰ. Μουρέλλου, Ἱστορία Κρήτης τόμος Β' Ἡράκλειον 1932—33. Τὰ πρῶτα 350 ἐγγραφα τῆς συλλογῆς (1821—1824) ἔχομεν ἐτοιμάσει πρὸς ἐκδοσιν ἀναμένοντες τὸν χορηγὸν τῆς ἐκτυπώσεως.

ἦτοι ἐν ὄλῳ ἔγραφα 1584. Εἰς ταῦτα προσετέθησαν καὶ ὡς τὸ ἔγραφα τῶν ἐτῶν 1826—7 τοῦ Ζαχαρία Τσιριγιώτη ἢ Πρακτικίδη, δ. δικαίου, λογίου ἀνδρὸς εὐρεθέντα εἰς τὴν ἀλληλογραφίαν τοῦ Χατζῆ Μιχάλη Γιάνναρη (*). Διὰ τὰς ἐπαναστάσεις τοῦ 1833 καὶ 1841 παραπέμπομεν εἰς τὰ Λίγυπτικά ἀρχεῖα καὶ τὰς ἰδιωτικὰς συλλογὰς, τὰς περιεχούσας σχετικὰ ἔγραφα.

Ὀλίγα ἀλλὰ χαρακτηριστικὰ, ἀπὸ μάλιστα εἶναι τῆς συντηρητικῆς μερίδος εἶναι τὰ ἔγραφα τοῦ 1858. Εἰς μικρὸν φύκελλον περιέχονται 4 ἀνέκδοτοι καὶ μία ἐκδομένη χειρόγραφοι ἐπιστολαὶ τῆς Ἐλισάβετ Κονιαζάκη ἢ Βασιλακοπούλας, ἑτοιμαὶ πρὸς ἔκδοσιν, μετὰ πίνακος τῶν σωθεισῶν ἐπιστολῶν τῆς καὶ βιογραφικῶν σημειωμάτων. Ἐκ τῶν ὀλίγων αὐτῶν καταφαίνεται καὶ ὁ ρόλος τῆς Ἐλισάβετ καὶ τοῦ Ἀγγλοῦ Προξένου αἱ φιλοτουρκικαὶ ἐνέργειαι καὶ τὰ αἷτια τοῦ θανάτου τοῦ τε ἐπίσκοπου Κυθωνίας Καλλίστου καὶ τοῦ μητροπολίτου Ἰωαννικίου, τὰ ὅποια πολλῶν διαφόρων παρέστησαν αἱ ἱστορίαι.

Τῆς μεγάλης ἐπαναστάσεως τοῦ 1866, τὰ ἀρχεῖα ἔχουν ἀνάλογον πρὸς ἐκείνην σημασίαν. Ἐπειδὴ ἡ ἐπανάστασις ἦτο καλῶς διωργανωμένη καὶ τὰρχεῖα τῆς ἐν Ἀθήνας ὑπὲρ τῶν Κρητῶν Κεντρικῆς Ἐπιτροπῆς ἐσώθησαν, καὶ τὰ κυβερνητικὰ ἀρχεῖα καὶ πολλὰ ἔγραφα τῆς Συνελεύσεως, τῶν ὀπλαρχηγῶν, ἀρχηγῶν καὶ γεν. ἀρχηγῶν, καὶ αὐτῶν ἔτι τῶν Προξένων τῶν ὑποστηριζόντων τὸν ἀγῶνα μυστικῶς.

Τὸ κυρίως ἀρχεῖον τοῦ 66, ἀγορασθὲν ὑπὸ τῆς Κρητικῆς Πολιτείας, ἐταξινομήθη ὑπὸ τοῦ νῦν Διευθυντοῦ τοῦ ἀρχείου τῷ 1909. Ἀποτελεῖται δ' ἐξ ἐγγράφων 1508, ἐνὸς τόμου ἡμερολογίου δαπανῶν καὶ ἐνὸς τόμου Καθολικοῦ καὶ προσωρινῶν λογαριασμῶν τῆς Προσωρινῆς Κυβερνήσεως (Μάρτιος — Ὀκτώβριος 1867).

Τὰ ἔγραφα ἠῤεττηριάσθησαν καὶ ἐπρωτοκαλλήθησαν, συνοδεύονται δὲ ὑπὸ ἐνὸς πρωτοκόλλου καὶ εὐρετηρίου ἀλληλογραφίας, ἐνὸς πίνακος πραγμάτων καὶ ἐνὸς προσώπων, ἀποτελοῦντα ἐννέα τόμους ὡς κάτωθι.

Ἔτη 1866—7	Ἔτος 1868
Α' 1—188	Ζ' 81—258
Β' 189—449	Η' 259—428
Γ' 450—650	
Δ' 651—835	Θ' 431—461
Ε' 836—1026	
ΣΤ' 1027—1128	

Τὸ ἀρχεῖον τῆς ἐν Ἀθήνας Κεντρικῆς ὑπὲρ τῶν Κρητῶν Ἐπιτροπῆς (1866—68) εὐρίσκεται κυρίως εἰς τὴν Ἱστορικὴν καὶ Ἐθνολογικὴν Ἐταιρείαν τῆς Ἑλλάδος. Ἀλλὰ ἔχομεν καὶ ἡμεῖς, τμημα τοῦτου εἰς δύο φακέλλους.

Ὁ πρῶτος περιλαμβάνει 165 προσχέδια ἐγγράφων ἐξ ὧν τὰ 95 ἔχουν καθαρογραφήθῃ. Ἐγγραφα εἰσερχόμενα 237. Βιβλία δύο περιλαμβάνοντα ἀντίγραφα ἐξεργασμένων (ἀπὸ 29 Ἰουλίου 1866 μέχρι 8 Ἀπριλίου 1867 καὶ ἀπὸ 15 Ἀπριλίου 1867 μέχρι 3 Ἰουλίου 1868).

Ὁ δεῦτερος περιλαμβάνει στοιχεῖα διαχειρίσεως ἤτοι

Διαχειριστικὸν ἡμερολόγιον (Αὐγούστος — Σεπτέμβριος 1868).

Λογαριασμοὺς τῆς ἐν Σύρω Ἐπιτροπῆς, τοῦ Μ. Μπογιατζόγλου καὶ τοῦ Ἑλλήνος ἐν Χανίοις προξένου Ν. Σακκοπούλου.

* Ἐγγραφα 74 τοῦ 1921, 651 τοῦ 1925, 1206 τοῦ 1929.

Πίνακας εἰσφορῶν Κυβερνήσεως, ἀποδείξεις διακρόρους, καταλόγους ὀπλίων καὶ ταξιδίων ἀτμοπλοίων.

Ἄλλα στοιχεῖα λογοδοσίας καὶ τρία ἔντυπα φιλλήδια λογοδοσιῶν καὶ λογαριασμοῦ· μετὰ τὴν διάλυσιν τῆς ἐπιτροπῆς.

Ἐπίσης βιβλία λογιστικὰ, ἧτοι καταλόγους συνεισφορῶν (τρία τετράδια), πρόχειρον ἐσόδων καὶ ἐξόδων, βιβλίον ἐσόδων καὶ ἐξόδων (καθαροί, γενεαί), βιβλίον καταθέσεων.

Ἐκ τῶν ἀρχείων τῶν ἐπαναστατικῶν ἐπιτροπῶν καὶ τῶν ἀρχηγῶν τῶν ἐπαρχιῶν ἔχομεν, ἐκτὸς τοῦ σπουδαίου τῆς Ρεθύμνης, (περὶ οὗ ὁ λόγος ὅταν περιγράψωμεν τὴν συλλογὴν Κορωναίου) καὶ τὸ ἀρχεῖον τῶν ἐξ Ἄ ν α τ ο λ ι κ ω τ έ ρ ω ν Ἐ π α ρ χ ι ῶ ν (Λασιθίου, Μεραμπέλλου, Σητείας, Βιάννου, Ἱεραπέτρας καὶ Πεδιάδος). Τὸ ἀρχεῖον τοῦτο, εἰς πέντε δερματοδέτους τόμους, σίγκειται

α) Ἐξ ἐγγράφων ἢ ἀναφορῶν ἀποσταλειαῶν πρὸς τὸν Γεν. Ἀρχηγὸν (Κωνσταντῖνον Σφακιανῆκα) ἀπὸ Ἀπριλίου 1866 μέχρι τέλους Ἰανουαρίου 1869 ἀνερχομένων κατ' ἀριθμὸν εἰς 1517.

καὶ β') Ἐξ 66 ἐγγράφων ἢ ἀναφορῶν πρὸς τὴν ἐπαναστατικὴν ἐπιτροπὴν (τῶν ἐτῶν 1867, 1868 καὶ 1869).

Πλὴν τῶν πέντε τούτων τόμων ὑπάρχουν προσχέδια τινὰ μαχῶν καὶ δύο μικρὰ τετράδια ἐν οἷς ἐγένινεν ἀρχὴ σημειώσεως τῶν κυριωτέρων τῆς ἐπαναστάσεως γεγονότων (*).

Εἰς ἴδιον τόμον δερματοδέστον ὑπάρχει ἱστορία τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1866, κολοβή, γραφείσα ὑπ' ἐγγραμματῶν ἀνδρῶν γνωρίζοντος καλῶς τὰ πράγματα ἀλλὰ συντηρητικῶς, καὶ ὡς ἐκ τούτου ἐναντίον τῶν ἐπαναστατῶν. Ὁ συγγραφεὺς οὗτος, διὰ τὴν εἰλικρίνειαν τοῦ ὁποίου πολλάκις δὲν ἀμφισβῆλλει τις, δὲν ἠδυνήθη νὰ ἐνοήσῃ πῶς ἐκρήγγυνται αἱ ἐπαναστάσεις ποῖον εἰς αὐτὰς ῥόλον διαδραματίζουσι οἱ λαοί, πόσον ὀλίγον ἀξιοκαταφρόνητα εἶναι τὰ οἰκονομικὰ αἴτια, ὅταν ἡ αὐτοσυντηρησιὰ ὀδηγῇ καὶ τοὺς πλέον ἀνιδεοῦς πρὸς τὴν ἐλευθερίαν. Τῆς ἱστορίας ταύτης ὑπάρχει δακτυλογραφημένον ἀντίγραφον, ἡμοῦ μετὰ τοῦ χειρογράφου δεδεμένον.

Διὰ νὰ συγγραφῇ τὴν ἱστορίαν τῆς ἰδίας ἐπαναστάσεως ὁ συνταγματάρχης Πῆνος Κορωναῖος συνέλεξε πλεῖστα ὅσα στοιχεῖα ἐπίσημα καὶ ἰδιωτικὰ. ἔχων δὲ γνωρίσει τὴν Κρήτην ἐκ τοῦ πλησίον ὡς Γεν. Ἀρχηγὸς τοῦ τμήματος Ρεθύμνης κατὰ τὰ ἔτη 1866—7 τῆς ἐπαναστάσεως ἐκείνης, καὶ κατιδὼν πολλὰ τὰς θαυτέρας αὐτῆς αἰτίας, ἤρχεισε γράφων σχετικὸν δοκίμιον. Τὰ πρῶτα βιβλία, διότι μόνον μέχρι τοῦ Νοεμβρίου 1866 ἐπραγματεύθη ὁ συγγραφεὺς, ὅσα πρὸ παντὸς εἶχεν οὗτος ἐπεξεργασθῆ, εἶναι σπουδαιότατα διὰ τὴν πρὸ τοῦ 1866 ἐποχὴν, τὸ μοναστηριακὸν ζήτημα καὶ τὰ διάφορα τῆς ἐπαναστάσεως αἴτια. (Ὑπάρχει περίληψις κατὰ κεφάλαια).

Τῆς ἐπαναστάσεως τῶν ἐτῶν 1877—8 ἐπίσημα ἀρχεῖα δὲν ἔχομεν. Εἶναι ὅμως ἐγκατεσπαρμένα στοιχεῖα διάφορα εἰς τὰς ἰδιωτικὰς συλλογὰς, περὶ ὧν κατωτέρω. Καὶ τοῦ κινήματός· ἐκείνου τοῦ 1889, τὸ ὁποῖον ἔριψεν τὴν Κρήτην εἰς τόσον σκληρὰν περιπέτειαν, μόνον εἰς τὰς ἰδιωτικὰς συλλογὰς, φιλλήδια, καὶ τὴν ΚΡΗΤΗΝ δυνάμεθα νὰ εὕρωμεν στοιχεῖα. Δὲν συμβαίνει ὅμως τὸ ἴδιον μετὰ τὴν τετραετίαν 1895—8.

Καὶ τῆς μὲν Μεταπολιτεύσεως ἔχομεν τὰρχεῖα (καὶ τὴν σφραγίδα), εἰς τρεῖς φακέλοι περιλαμβάνοντες:

* Ὅρα ἔγγραφον 1071 τοῦ 1928.

1) Ἐκλογητήρια μελῶν τῆς Κεντρικῆς Ἐπιτροπῆς τῆς Μεταπολιτεύσεως (1895—6) καὶ ἐκλογητήρια καὶ πρακτικά τῆς ἐπὶ ἐξελέγξιας τῶν παρὰ τῆ Γεν. ἐπαναστατικῆ Συνελεύσεως ἐκλογῶν πληρεξουσίων ἐπιτροπῆς (1896).

2) Καταλόγους τῶν μελῶν τῆς Ἐπιτροπῆς καὶ τῆς Ἐπαναστατικῆς Συνελεύσεως, Κανονισμὸν τῆς Ἐπιτροπῆς, Πήρσιματα περὶ τῆς ἐσωτερικῆς Διοικήσεως τῆς Κρήτης, καὶ διάφορα πρακτικά (1896)

3) Ἀλληλογρ. ἀρίων μὲ ἐπισήμους ἀρχὰς (1895—8).

4) " " " " μὲ ἰδιώτας, πολιτικοὺς κλπ. (1895—8.)

5) Ἐγγραφα σχετικὰ μὲ τὴν ἡθικὴν καὶ ὕλικὴν συνδομὴν τὴν παρασχεθεῖσαν εἰς τὴν Μεταπολιτευσιν (1895—7)

6) Στοιχεῖα οικονομικῆς διαχειρίσεως τῆς Ἐπιτροπῆς καὶ Ἐπαναστατικῆς Συνελεύσεως (1895—6).

7) Ἐγκυκλίους πρὸς τὸν Κρητικὸν λαόν, πρὸς κατοίκους χωρίων καὶ διάφορα πρόσωπα.

8) Ἐκθέσεις μαχῶν καὶ ἔγγραφα σχετικὰ μὲ τὴν στρατιωτικὴν δρᾶσιν (1895—8)

καὶ 9) Διάφορα (ἀλληλογραφία, φύλλα ἐφημερίδων κλπ.).

Εἰς τὴν ἰδίαν ἀναφέρονται δύο ἡμερολόγια, τὸ ἐν τοῦ Μανούσου Κουντούρου, τοῦ Ἀρχηγοῦ τῆς ἐπαναστάσεως ἐκείνης (τοῦ ὁποίου τυπωθέντος ἔχομεν ἀντίτυπα), καὶ τὸ ἕτερον τοῦ Γεν. Γραμματέως τῆς Μεταπολιτευτικῆς Ἐπιτροπῆς Ἰωσήφ Λεκανίδου. Τὸ τελευταῖον, τοῦ ὁποίου ἔχομεν δύο δακτυλογραφημένα καὶ δερματόδετα ἀντίτυπα, ἄρχεται ἀπὸ 3 Σηβρίου 1895 καὶ λήγει τῇ 12ῃ Ὀκτωβρίου 1896.

Τῆς Ἐπαναστατικῆς Συνελεύσεως, τῆς κατόπιν ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ Ἰω. Σφακιανάκη, ἔχομεν πρακτικά καὶ ἀλληλογραφίαν, τακτοποιημένα εἰς ἓνα δερματόδετον τόμον. Ἐκ τῶν πρακτικῶν τινὰ μόνον εἶναι πρωτότυπα, τὰ πλεῖστα δ' ἀντίγραφα κρατηθέντα ὑπὸ τοῦ ἀντιπροέδρου τῆς Μ. Τσουδεροῦ.

Καὶ τοῦ Ἐκτελεστικοῦ, ὡς ἐκαλεῖτο ἡ πενταμελὴς Κυβέρνησις τῆς ὑπαίθρου ἢ κατ' ἀρχὰς ἐδρεύουσα ἐν Ἀκρωτηρίῳ καὶ κατόπιν ἐν Χαλέπα, ἡ ἀπορρέουσα ἐκ τῆς Συνελεύσεως ἐκείνης, ἔχομεν τὴν ἀλληλογραφίαν — ὄσσην παρέδωκεν ὁ κ. Βενιζέλος — εἰς ἓνα δερματόδετον τόμον.

Προσωρινῶς ὀργάνωσε τὸ Ἐκτελεστικὸν τὴν νῆσον, διατάξαν τὴν σύστασιν Διοικήσεων, ἀρχῶν διοικητικῶν καὶ ἐπαναστατικῶν συνάμα. Δὲν ἔχομεν τ' ἀρχεῖα τῶν εἰμῆ μέρους μόνον αὐτῶν, ἀνῆκον εἰς τὸν νομὸν Λασιθίου.

Καὶ τῆς μὲν Διοικ. Ἐπιτροπῆς ὑπάρχει μία δεσμὴ (1896).

Τῆς Διοικ. Ἐπιτροπῆς Σητείας ἔχομεν ἑκατοντάδας ἔγγραφων εἰς 5 δερματόδετους τόμους (1897—8), καὶ μίαν δεσμίδα περιλαμβανούσαν ἔγγραφα δικαστικῶν ὑποθέσεων καὶ διαχειριστικὰ (1897—8). Ἐπίσης τοῦ Ἀρχηγοῦ τῆς ἰδίας ἐπαρχίας Ἐμμ. Φουνταλίδου (1850—1909) τὴν ἀλληλογραφίαν ἐξ ἔγγραφων 115 δερματόδετων εἰς ἓνα τόμον, καὶ τευχίδιον περιέχον ὅμιαν ἐπὶ τῷ θανάτῳ του δακτυλογραφημένην.

Τῆς Δ. Ἐπιτροπείας Μεραμπέλλου ἀλληλογραφίαν ἐκ πέντε δερματόδετων τόμων (1897—8), ἐξ ὧν ὁ πέμπτος περιλαμβάνει καὶ ἔγγραφα τοῦ Φρουραρχείου, καὶ δύο φακέλων περιεχόντων ἔγγραφα δικαστικῆς φύσεως τῆς ἰδίας ἐπαρχίας.

Ἐδῶ εἶναι καὶ ἡ θέσις τεσσάρων τόμων ἀλληλογραφίας τοῦ Ἐπισκόπου Ἱεροσητείας Ἀμβροσίου Σφακιανάκη, σχετικῆς μὲ τὰ γεγονότα τῆς Ἱεραπέτρας.

Οἱ δύο περιλαμβάνουν ἀλληλογραφίαν μετὰ τῶν διεθνῶν ἀρχῶν (1897—9) καὶ ὁ τέταρτος τὴν ἐπαναστατικὴν τοῦ Ἐπισκόπου ἀλληλογραφίαν (1897—8).

Εἰς τὴν ἰδίαν ἐποχὴν ἀναφέρονται ὀλίγα ἔγγραφα μεταφρασθέντα ἐκ τοῦ γαλλικοῦ καὶ δεκτυλογραφημένα, ἐπιγραφόμενα «Ἱστορικὴ Συλλογὴ ἐκ τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1896—9» καὶ μίᾳ ἐκθεσὶ (μεταφρασμένη) ἐπίσημοι, περὶ τῶν ἐν Ἑρκιλείφ στραγῶν (Αἰφ. 1893).

Β' Ἰδιωτικά συλλογὰ

Δὲν εἶναι πολλὰ αἱ συλλογὰ αὐτὰ καὶ ἐκ τῆς δυνατότητος ν' αὐξηθῶν ἂν κρίνη τις καὶ ἐκ τοῦ ἀριθμοῦ των. Πολλοὶ θεσπίζω δὲν εἶναι ἐκεῖνοι οἱ ὅποιοι ἐκράτουν τὰς ἐπιστολάς, ἅ: ἐλάμβανον, καὶ ἀντίγραφα ἐκείνων τὰς ὅποιας ἀπέστειλλον κατὰ τὸν παρελθόντα αἰῶνα (κρήτες, ἐννοῶ). Ἄλλ' εἴτε διεσώθησαν ἔγγραφα ἐκ τῆς ἀλληλογραφίας των ἢ οἱ ἴδιοι ἐφρόντισαν νὰ διαφυλάξουν πᾶν ὅ,τι ἐφθάνει εἰς τὰς χεῖρας των (ὡ: ὁ Π. Κελιδῆς), ἢ ἡ σ. γγενικὴ φροντίς καὶ ὁ οἰκογενειακὸς πόθος τῆς διαϊωνίσσεως τῶν ἀγῶνων των ἐγένετο αἰτία σχηματισμοῦ συλλογῆς.

Μὴ νομίζω δὲ τις, ὅτι αἱ ἰδιωτικαὶ συλλογὰ ἔχουν ἐνδιαφέρον διὰ τὴν οἰκογένειαν ἢ τὸ χωρίον ἐκεῖνον τοῦ προῦπου εἰς ὃ ἀφοροῦν. Μία εἶδησι: ἀσχετοὶ πρὸς τὸν συλλογέα, ἐν ἔγγραφον τὸ ὅποιον ἔλαβε δὴ ἀνταί: κατὰ νὰ διαφωτίσσουν. Ἄλλ' ἐκ τῆς ἰδιωτικῆς των ἀλληλογραφίας φρίνονται οἱ ἀνθρωπο: ἀληθινότεροι πικὰ ἐκ τῆς ἐπιστήμου. Ποῖος ἤλπιζεν ὅτι ἐν ἀπλοῦν σημειώματι του ἢ μίᾳ αὐστηρῶς ἰδιωτικῇ ἐπιστολῇ του θα ἐφθάνει μέχρις ἡμῶν; Ὁξέφραζετο λοιπὸν ἐκαὶ ἐλευθέρως. Ἐνῶ εἰς τὰς ἐκθέσεις: αἱ ὅποια ἐγράφοντο διὰ νὰ ἴδουν τὸ φῶς τῆς δημοσιότητος καὶ οἱ ἔπαινοι δυνατόν νὰ εἶναι ὑπερβολικοί, καὶ ὑπὸ τὴν ἐπίσημον φράσιν οἱ ἀνθρωπο: κρύπ ο ν ἴσως ἐκεῖνα τὰ ὅποια δὲν συμφέρει: ν' ἀκούωνται ἀκαίρως.

Ἱστορικὰς συλλογὰς ἔχομεν τὰς κάτωθι.

1) τῶν Μανουσογιαννῶν ἀκὴ δὴ ν ἐξ Ἰμβρου Σφακίων, ἀποτελουμένη α') ἐξ ἔγγραφων 28 τῶν ἐτῶν 1828—1893 καὶ τινων ὑπομνημάτων καὶ ἐντύπων. Περιέχει ἔγγραφα τοῦ Στρατιάρχου Ἀναγνώστου Μανουσογιαννῆ († 1881) τοῦ Μανόλη Μανουσογιαννῆ ἀρχηγοῦ Σφακίων, 1858/ καὶ τοῦ Ἰωσήφ, πληρεξουσίου, μέλους τῆς προσωινῆς Κυβερνήσεως.

Ἀξιόλογα εἶναι τὰ ἔγγραφα τῶν ἐτῶν 1841, 1858, 1860, καὶ 1866 διὰ τὰ: ἐν αὐτοῖς εἰδήσεις: (δεδεμένη) καὶ β) ἐκ δύο τομῶν περιεχόντων ποιήματα ἱστορικὰ καὶ σατιρικά τοῦ Ἰωσήφ Μανουσογιαννῆ.

2) τῶν Τσουδερωῶν ἐξ Ἀγίου Βασιλείου Ρεθύμνης: σχετικὴ πρὸς τοὺς Γεώργιον, Ἰωάννην, Μελετιστέον, Ματθαῖον καὶ Ἐμμανουὴλ Τσουδεροῦς: καὶ τὴν ἐπαρχίαν των. Τὸ πρῶτον μέρος τῆς περιλαμβάνει 41 ἔγγραφα ἐκ τῆς ἀλληλογραφίας: τῶν Τσουδερωῶν τῶν ἐτῶν 1861—97, ἣτοι:

1861	ἔγγραφα	3			
1866		4	1875	ἔγγραφα	1
1867	»	6	1877	»	2
1868	»	7	1878	»	2
1869	»	2	1882	»	2
			1893	»	2
1870		1	1895	»	1
			1897	»	8

Τὸ δεῦτερον μέρος διήρηται ἱστορικὰ καὶ βιογραφικὰ σημειώματα τῆς οἰκογενείας: Τσουδερωῶν. Δεδεμένη 1 τόμος (*).

* Ἐγγραφα 1392 καὶ 1407 τοῦ 1930

3) τοῦ Πάνου Κορωναίου Γεν. Ἀρχηγοῦ Ρεθύμνης (1866—7).

Περιλαμβάνει.

α') Ἀλληλογραφίαν του ιδιωτικὴν καὶ ὡς Ἀρχηγοῦ (1866—7) ἔγγραφα 335, ἐξ ὧν 17 τοῦ 1866, 308 τοῦ 1867 καὶ 10 ἀχρονολόγητα.

β') Στοιχεῖα πρὸς συγγραφὴν κρητικῆς ἱστορίας, ἦτοι ἐκθέσεις μαχῶν καὶ ἡμερήσια, διαταγαί, Κρητικά (ἀνταποκρίσεις), λόγον περὶ τῆς καταστάσεως τοῦ Ἀρκαδίου, σημειώσεις ἰδικαί του καὶ ξένα: καὶ τὸ κυριώτερον ἐρωταποκρίσεις καὶ πληροφορίας περὶ διαφορῶν ἰσχυρῶν γεγονότων τῆς Κρήτης, τὰ ὅποια ἐζήτει καὶ ἐλάμβανεν ἀπὸ αὐτέπτης τῶν ἢ συγχρόνου.

γ) Συγγραφὴν κρητικῆς ἱστορίας (τετράδια Γ', Δ, Ε', Ε', ΣΤ', Ζ',).

δ) Διάφορα ἔγγραφα καὶ ἔντυπα τῶν ἐτῶν 1841, 59, 53, καὶ 58 τεθέντα εἰς τοὺς φακέλους τοῦ ἀρχείου τοῦ 1821, 66, εἰς τὰ ἀρχεῖα τοῦ Ἑλληνικοῦ Προξενείου, καὶ τῶν 1860, 65, 66, 67, 68, 73, 78, τεθέντα εἰς τὴν Προξενικὴν συλλογὴν. Ἡ ἀλληλογραφία ἠύετηρήσθη, ἐπρωτοκολλήθη καὶ ἐδόθη εἰς ἓνα τόμον, ἡ ἱστορία ἐπίση: ἐδόθη εἰς τόμον ἀφοῦ ἔγιναν περιλήψεις τῶν κεφαλαίων.

ε) τοῦ Χατζη Μιχαήλ Γιάνναρη, τῆς ἐξόχου αὐτῆς μορφῆς: Ἐπὶ τοῦ παρόντος ἐκτὸς φωτογραφιῶν τῶν, ἐδόθησαν καὶ τὰ χειρόγραφα καὶ αὐτόγραφα ἀπομνημονεύματά του. Μετὰ δὲ τὴν δημοσίευσίν της εἰς τὴν ἐφημερίδα «ΕΛΕΥΘΕΡΑ ΓΝΩΜΗ» ἐὰ κατατεθῆ καὶ ἡ ἀλληλογραφία τοῦ ἀνδρός, σπουδαιότη καὶ αὐτῆ, τὴν ὅποιαν ὁ ἀρχάγγελος ἐκεῖνος ἄνθρωπος διεφύλαττε καὶ ὅτεν ἐστρέφετο ἐναντίον τινε καὶ ἐναντίον ἀκέρη της ἀληθείας.

5) τοῦ ἀρχιμανδρίτου Παρθενίου Κελαϊδοῦ. Ἡ συλλογὴ αὕτη περιλαμβάνει τὴν πολιτικὴν του (καὶ ἰδιωτικὴν) ἀλληλογραφίαν τῶν ἐτῶν 1866—1904 ταξινομημένην καὶ πρωτοκολλημένην μετὰ μερικῶ εὑρετηρίου (πραγμάτων καὶ) ὀνομάτων. Μῆρος τῆς ἀλληλογραφίας ταύτης (ἐκλογάς) ἐξέδωκεν ὁ ἀνεψιὸς τοῦ διπλωμάτου—καλογόρου κ. Σταύρος Κελαϊδῆς (*).

Ἡ ἀλληλογραφία περιλαμβάνει

α') ἔγγραφα 1594 ἀρ. 1—1573, τόμοι 5 (δεκατέττοι),

β') βιβλίον ἀντιγράφων 6091) ἐν ᾧ ἀντεγράφησαν ἐπιστολαί α'—66') 72.

γ') ἀχρονολόγητα καὶ ἄλλα τῆς ἰδιαῖ ἀλληλογραφίας (περιλαμβανόμενα εἰς τὸν πέμπτον τόμον) ἐν ὧν 41 (I—XLI)

Σύνολον ἐπιστολῶν καὶ ἔγγραφων 1707. Ἐκ τῶν 1707 ἐδόθησαν ὑπὸ τοῦ κ. διευθυντοῦ εἰς τὸν κ. Ν. Χ. Ἀσκούτση κατ' Ἰούλιον 1931 ἔγγραφα 12, ἐπιστολαὶ Χαριλάου Ἀσκούτση πρὸς διαφόρους, ἅτινα δὲν ἐπιστερέφθησαν ἔκτοτε. Εἰς ἴδιον τόμον ὑπόκει: τὸ πρωτόκολλον τῆς ἀλληλογραφίας καὶ ἐστρέφον εἰς σελίδας μεγάλας 142, συνταχθὲν ὑφ' ἡμῶν. (1930)

6) τῶν Ψεφουδάκηδων τὸ ἰδιωτικὸν ἀρχεῖον, κατατεθὲν εἰς τὸ ἐν Χανίοις Ἑλλ. Προξενεῖον καὶ παρελθὸν ἐκ τούτου εἰς ἡμῶν περιλαμβάνει: ἔξ ρηκέλλου, ἐξ ὧν δύο ἀλληλογραφίαι, εἰς ἐφημερίδας: Ἀθηνῶν—Σμῆρου, καὶ τρεῖς δικόγραφα καὶ ὑπηρεσιακὰ ἔγγραφα τῶν ἐτῶν 1870—93 τῶν ἀδελφῶν Τιμοθέου Γ. Ψεφουδάκη, δημοσιογράφου καὶ Ἰωάννου Γ. Ψεφουδάκη, δικηγόρου καὶ δικαί του.

7) Ἐξ: τόμος δεκατέττοις περιέχει τὴν συλλογὴν τοῦ ἱατροῦ Ὀδυσσεῶς Στρουα-

ν ἰ δ ο υ , γενικοῦ Διευθυντοῦ τῆς Ἐπαρχίας Ρεθύμνης κατὰ τὸ ἔτος 1878, πληρεξουσίου κλπ. , τῶν ἐτῶν 1877—89.

Τὸ πρῶτον τῆς μέρους περιλαμβάνει 105 διάφορα ἔγγραφα τῆς Προσωρινῆς Διοικήσεως Κρήτης, τῆς Γεν. Συνελεύσεως τῶν Κρητῶν, τοῦ τμήματος Ἐπιτροπῆς Ρεθύμνης, ἐκλογητῆρια, ἐκθέσεις, ὑπομνήματα, ἐγκυκλίους, ἐπιστολάς ὀπλαρχηγῶν, διαφόρων πολιτικῶν προσώπων καὶ ἰδιωτῶν.

Τὸ δευτέρον ἡμερολόγιόν του (28 Ὀκτωβρίου — 25 Δεκεμβρίου 1889) καὶ τὸ τρίτον διαμονητῆριά του ὡς Ἑλληνας ὑπηκόου καὶ 6 χοτζέτια (συμβόλαια ἀγοραπωλησίας) τουρκικὰ.

8) Τοῦ ἀγωνιστοῦ (ἐθελοντοῦ) Κωνστ. Ἀργυροπούλου ἡ ἰδιωτικὴ συλλογὴ περιλαμβάνει ἀλληλογραφίαν καὶ ἀπομνημενεύματα τῶν ἐτῶν 1877—97 εἰς ἓνα δεσμάτῳδετον τόμον, καὶ τομίδιον τῆς ΜΙΚΡΑΣ ΕΦΗΜΕΡΙΔΟΣ τοῦ ἔτους 1900, ὅπου ἔχει δημοσιευθῆ σειρά ἄρθρων « Ὁ Πόλεμος τοῦ 1897 καὶ ἡ Κρήτη ». Εἰς τὸ Ἀρχεῖον ὑπάρχει καὶ φωτογραφία τοῦ ἀνδρός, ὡς καὶ βιβλιάριον ἐξιστοροῦν τοὺς ἀγῶνας του.

9) Περὶ τοῦ ἡμερολογίου τοῦ Ἰωσήφ Λεκανίδου, ὠμιλήσαμεν ἀνωτέρω.

10) Τοῦ Ν. Α. Παπαδάκη, δικηγόρου καὶ τουρκοφίλου, γεν. γραμματέως τῆς Γεν. Διοικήσεως κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη τῆς τουρκικῆς τυραννίας, κατετέθη ἰδιωτικὸν ἀρχεῖον, περιλαμβάνον διάφορα ἔγγραφα σπουδῶν, παρασημοφοριῶν, κοινωνικῆς δράσεως, διορισμῶν κλπ. καὶ βιβλιάριον μετὰ φωτογραφίας. Σπουδαιότερον μέρος τῆς συλλογῆς φαίνεται δεσμὸς ἐκ 18 ἐπιστολῶν μοναχῶν τῆς Χρυσοπηγῆς, αἰτουμένων βοήθειαν ὑπὲρ τῆς κινδυνεύουσας Μονῆς τῶν (1897—8).

11) Τῶν Χάληδων, περιλαμβάνουσα 8 πρωτότυπα καὶ 12 ἀντιγράφα ἔγγράφων τῶν ἐτῶν 1825, 1827—1829, 1831, 1833, 1834 καὶ 1878, ἀφορῶντα εἰς τοὺς ἀδελφοὺς Ἰωάννην καὶ Βατίλειον Χάληδες καὶ τὸν Νικόλ. Φανδρίδην.

Πλὴν τῶν συλλογῶν μεμονωμένας σημειώσεις ἢ ἔγγραφα ἔχουν καταθέσει σχετικὰ μὲ τὴν δρᾶσιν τῶν α') Μανούσου Μαυραντζάκη ἐκ Ρεθύμνης β') Οἰκογενεῖας Μπασιάδων ἐκ Μονῆς Σελίνου (*) γ' Ἀδελφῶν Παπαδογιαννάκη δ') Ὀπλαρχηγῶ Ἰ. Δ. Κωσταντούλη κλπ. Περὶ δὲ τῆς συλλογῆς τοῦ Ἱεροσητεῖας Ἀμβροσίου θὰ γίνῃ καὶ πάλιν λόγος εὐθύς κατωτέρω.

Γ' Ἐκκλησιαστικά Ἀρχεῖα

Δὲν ἔχομεν, βεβαίως τ' ἀρχεῖα τῶν Μοναστ. Ἐπιτροπειῶν, Μονῶν, Ἐπισκοπῶν κλπ. (ὅσα ὑπάρχουσι) οὔτε συστηματικὴν συλλογὴν τῶν ἐν τῷ Ἀρχεῖῳ ἔγγράφων τῶν σχετικῶν μὲ τὴν ἐκκλησιαστικὴν ἱστορίαν. Τὰ ὑπάρχοντα στοιχεῖα εἶναι τὰ κάτωθι.

α') Μοναὶ καὶ ἐπισκοπαὶ Κρήτης. Μικρὸς φάκελλοι περιέχων ἔγγραφα πατριαρχικὰ καὶ ἐπισκοπικὰ γράμματα, σημειώματα, ἔγγραφα καὶ ἔντυπα χρῆσιμα διὰ τὴν ἐκκλησιαστικὴν ἱστορίαν (καὶ δὴ τῶν Μονῶν Χρυσοπηγῆς, Ἀγίας Τριάδος, Γωνιάς, Τσπλοῦ.)

β) Βιβλίον ἐράνων διὰ τὴν ἀνακαίνισιν τοῦ ἐν Χαλτίει ναοῦ τῶν Εἰσοδίων 1856 καὶ 1857. (**)

γ') Συλλογὴν 13 μαγικῶν βιβλιαρίων χρησιμοποιουμένων ὑπὸ τῶν ἱερέων (διαδαστικὰ , περιεχόντων ἑξορκισμοὺς, εὐχάς, σημειώσεις διὰ φυλακτῆρια (περιόπται χαϊμαλιά), ἀκολουθίας εἰς ἀσθενοῦντας, μαγικὰς εὐχὰς καὶ ἐπωδοὺς, κτλ. Ὑπάρχει τούτων κα-

* Ἐγγραφοὺν 1050 τοῦ 1928.

** Ἐγγραφοὺν 368 τοῦ 1923.

τάλογος καὶ σύνοψις περιεχομένων (*)

δ) Ἀρχεῖα σχετικὰ μὲ τὸν Ἐπίσκοπον Ἱεροσητείας Ἀμβρόσιον Σφακιανάκη καὶ τὴν Ἐπισκοπὴν Ἱερῶς καὶ Σητείας, ἤτοι.

1) Κώδιξ Ἐπισκοπῆς Ἱερῶς—Σητείας (1862 καὶ ἐξῆς) δερματόδετος.

II) Μοναὶ Ἱερῶς καὶ Σητείας, ἤτοι Κώδιξ τῶν ἐν τῇ Ἐπισκοπῇ ταύτῃ Ἱερῶν Μονῶν, μοναχολόγιον καὶ κτηματολόγιον αὐτῶν, συνταχθεὶς τῷ 1893. δερματόδετος.

III) Ἀμβροσίου Ἱεροσητείας βιογραφικαὶ σημειώσεις (διάφορα ἔγγραφα) τόμος δερματόδετος.

IV) Τοῦ αὐτοῦ τόμοι καὶ τεύχη διάφορα, ἤτοι

1) Τῶν διπλωμάτων καὶ παρασῆμων του.

2) Δύο τετράδια ἀποφθεγμάτων.

3) Ἐγκύκλιοι, λόγοι πανηγυρικοὶ, ἐκθέσεις ἐορτῶν.

4) Διάφορα ποιήματα τοῦ ἰδίου (ρίμαι πολεμικαὶ κ. ἄ.

Λεύκωμα (album) τοῦ ἰδίου.

6) Ἀγιασμένος. Ἱστορία τῆς κτίσεως τοῦ νῦν Ἐπισκοπικοῦ μεγάρου.

Τὸ τμήμα τοῦ Ἀρχεῖου θ' αὐξηθῆ ἂν τεθῶσιν ἐκεῖ τὰ σχετικὰ ἔγγραφα τὰ νῦν ἄλλοῦ ἐγκατεσπαρμένα, καὶ ἂν ὑπάρξῃ φροντίς νὰ περιέλθουν εἰς τὸ Ἰδρυμα τῶν διαλυομένων Μονῶν καὶ Ἐπισκοπῶν οἱ κώδικες, τὰρχεῖα καὶ τὰ παλαιὰ βιβλία τῶν παλαιῶν Δημογεροντιῶν καὶ Μοναστηριακῶν Ἐπιτροπεῖων, ὅσα δὲν ἔχουν σημασίαν ὑπηρεσιακῆν.

III Προξενικὰ Ἀρχεῖα

Εἰς τὸ Ἱστορικὸν Ἀρχεῖον περιήλθον τρία προξενικὰ ἀρχεῖα. Τοῦ Ἑλληνικοῦ (Χανίων) μικρὸν μέρος, ὅσον δὲν ἐστάλη καὶ κατετέθη εἰς τὸ Ὑπουργεῖον τῶν Ἐξωτερικῶν. Τοῦ Αὐστριακοῦ Προξενείου ἐν Χανίοις, τὸ ὅποιον ἀργότερον παρεδόθη εἰς τὸ προξενεῖον τῆς Ἱταλίας, χάρις διαδόχου τῆς δυαδικῆς Αὐτοκρατορίας πρὶν καρπωθῶμεν ὅ,τι ἦτο δυνατόν νὰ ληφθῆ ἐξ αὐτοῦ. Καὶ τοῦ Ρωσικοῦ, τὸ ὅποιον ἔμεινεν ὑπὸ τὴν κυριότητά μας, κατόπιν τῆς ἐν Ρωσίᾳ κοινωνικῆς καὶ πολιτειακῆς μεταβολῆς.

Καὶ τὸ μὲν ρωσικὸν ἀρχεῖον ἐχωρίσθη εἰς δύο. Τὸ ἐν μέρος περιλαμβάνει 15 φακέλους τῶν ἐτῶν 1859—1917, εἰς τοὺς ὁποίους ἐτέθησαν τὰ σπουδαιότερα διὰ τὴν ἱστορίαν τοῦ τόπου ἔγγραφα. Τῆς συλλογῆς ταύτης ὑπάρχει πρόχειρος καταγραφή, ἀναφέρουσα καὶ τὰ κυριώτερα τῶν ἐγγράφων, ὀφειλομένη εἰς τὸν κ. Διευθυντὴν τοῦ Ἰδρυματός. (**). Τὸ δὲ ἕτερον μέρος περιλαμβάνει τὰρχεῖα τὰ ὑπόλοιπα εἰς κυτία ἢ δεσμιδῆς. Καὶ τούτων ὑπάρχει παρομοία περιγραφή. (***)

Τὸ ἀρχεῖον τοῦ Ἑλληνικοῦ Προξενείου ἀποτελεῖται ἐκ τριῶν φακέλων.

Ὁ πρῶτος περιέχει ἔγγραφα τῶν ἐτῶν 1834—1865, ἐξ ὧν εἰσερχόμενα 132 καὶ ἐξερχόμενα 401, ἐν ὧν 533.

Ὁ δεῦτερος ἔγγραφα τῶν ἐτῶν 1866—1888, ἐξ ὧν εἰσερχόμενα 95 ἐξερχόμενα 28, ἐν ὧν 123 καὶ τετράδιον ἀντιγράφων (1866).

Πλὴν τῶν 656 τούτων ἐγγράφων καὶ εἰς τὸν τρίτον φάκελλον, περιέχονται διάφορα ἔντυπα, ἐν οἷς φυλλάδια στατιστικῆς εἰδικοῦ ἐμπορίου τῆς Ἑλλάδος (1863—95).

* Ἐγγραφα 717 καὶ 721 τοῦ 1926.

** Ἐγγραφοὶ 634 τοῦ 1925.

*** Ἐγγραφοὶ 615 τοῦ 1925.

ΓΥ Ἀρχεῖα Διεθνῶς Κατοχῆς

Οἱ καταλαβόντες τὰς πόλεις τῆς νήτου τῷ 1897 Εὐρωπαῖοι, διετηρήθησαν βεβαίως καὶ μετὰ τὴν ἐκδίωξιν τοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ. Ἄλλ' ἐπειδὴ διοικητικὰ δικαιώματα μόνον εἶχον, οὐδέποτε δὲ κυριαρχικὰ, τὰ ὀλίγα τῶν ἀρχείων τῶν ὅσα διεσώθησαν θεωροῦμεν τῆς τουρκοκρατίας. Εἶναι δὲ τ' ἀρχεῖα ταῦτα.

1) Ἀρχεῖον τοῦ Πολιτικοῦ Διοικητοῦ τοῦ Ἰταλικοῦ διαμερίσματος (νομοῦ Χανίων καὶ Σφακίων, πλὴν τῆς πόλεως καὶ τῆς περιοχῆς τῆς, αἱτινες ἦσαν διεθνεῖς). Εἰς φάκελλοι περιέχων ἔγγραφα 248, πλὴν τῶν ἐν αὐτοῖς ἐγκλειστων.

1898	ἔγγραφα	111
1899	" "	137
		248

2) Τοῦ Γενικοῦ Στρατιωτικοῦ Διοικητοῦ τῶν Διεθνῶν στρατευμάτων. 3 φάκελλοι τῶν ἐτῶν 1897—9, περιέχοντες ἔγγραφα προξείως ταξινομημένα χρονολογικῶς.

3) Τῆς γαλλικῆς ἀρχῆς Σητείας (1898—9) μία δεσμὸς διαφόρων ἐγγράφων.

4) Ἀρχεῖον τοῦ γάλλου ἀξιωματικοῦ, τοῦ ἐπιτετραμμένου τὰς πολιτικὰς ὑποθέσεις ἐν Βιάνω καὶ Ἱεραπίτρα (1898—9). Εἰς φάκελλοι (πρόχειρος χρονολογικὴ κατάταξις).

5) Τοῦ διαμερίσματος Ἡρακλείου (Ἀγγλικὴ κατοχὴ) ἔχομεν τὰ κάτωθι βιβλία.

I Register of letters for use Staff and Departmental offices.

Decemb. 1898—22 Jules 1899

(Διηρημένον καθ' ὑπηρεσίας καὶ εὐρετηριασμένον)

II Dispatch Register of Governor Monofatsi

20 Decemb. 1898 -24 June 1899

(Βιβλίον Διεκπεραιώσεως) Ἐν τέλει τοῦ βιβλίου τούτου Πρωτόκολλον Ἐπαρχεῖου Μονοφατσίου 13/25 Ἰουλίου 1899—16)29 Μαΐου 1900.

III Copia of Letters of Governor Monofatsi

18 June—20 Jules 1899

(Ἀντίγραφα ἐξερχομένων ἐγγράφων)

IV Registration Commission

4 Janv.—22 Jules 1899

Υ Agriculture Register of Correspondance No II

4 Fevr.—21 Jul. 1899 βιβλία 2

Ἐν ὅλῳ βιβλία 6

ΜΕΡΟΣ Γ'

ΚΡΗΤΙΚΗ ΠΟΛΙΤΕΙΑ (καὶ Ἑλλην. Διοίκησις)

(1898 — 1915)

I Ἡγεμονικοῦ Συμβουλίου καὶ Κυβερνήσεων (1898 — 1908 — 12).

Τὰρχεῖα ταῦτα δὲν ἔχομεν ἐπειδὴ μεταφέρθησαν εἰς Ἀθήνας. Τὸ μόνον ὑπάρχον εἶναι τὸ πρωτόκολλον τοῦ Ἡγεμον. Συμβουλίου—Ἐκτελεστικῆς Ἐπιτροπῆς τῶν ἐτῶν 1906—10.

Πάντως ὑπάρχει πλήρης σειρὰ τῆς ἐφημερίδος τῆς Κρητικῆς Πολιτείας, καὶ τοῦ κατόπιν Παραρτήματος (1898—1915).

II Βουλῶν καὶ Συνελεύσεων τῶν Κρητῶν

Τὰ πλεῖστα τῶν ἀρχείων τούτων εἶναι ἀποθεθειμένα παρὰ τοῖς Γεν. Ἀρχείοις τοῦ Κράτους, ὅθεν δυνάμεθα νὰ τὰ παραλάβωμεν. Ἡμεῖς ἔχομεν τυπωμένα μὲν ὅσα ἐτυπώθησαν ἐκ τῶν πρακτικῶν τῶν Βουλῶν, εἰς σειρὰν τῆς ὑπηρεσιακῆς βιβλιοθήκης τοῦ Ἰδρύματος, εἴτε ἐστε νογραφημένα, εἴτε ἐπίσημα. Ἐκ τῶν χειρογράφων δὲ πρακτικῶν ἔχομεν τὰ ἑξῆς.

- α') Ἐπίσημα πρακτικὰ Β' Συντακτικῆς Συνελεύσεως 1906.
 β') » » τακτικῆς συνόδου Βουλῆς 1907.
 γ') » » ἐκτάκτου » » 1907. (δύο τόμοι δερμ.)
 δ') » » τακτ. καὶ ἐκτάκτου συνόδου Βουλῆς 1909.

καὶ ε') Ἐπίσημα πρακτικὰ Συνελεύσεως Ἑλλήνων ἐν Κρήτῃ 1910—11.

Προσέτι ὑπάρχουν καὶ τὰ κάτωθι.

1) Πρωτόκολλον τοῦ προσωπικοῦ τῶν νομοπαρασκευαστικῶν Ἐπιτροπῶν, τῆς Συντακτικῆς Συνελεύσεως καὶ τῆς κατὰ συνόδους Βουλῆς τῆς Κρητικῆς Πολιτείας ἀπὸ τοῦ ἔτους 1899 καὶ ἐντεῦθεν (μέχρι Β' Συντ. Συνελεύσεως 1906).

2) Πρωτόκολλον Προεδρείου Βουλῆς 1903.

4) Φάκελλος διαφόρων (προτάσεων κλπ.) πρὸς τὴν Βουλὴν 1903.

5) Φάκελλος προτάσεων καὶ ἀναφορῶν πρὸς τὴν Συντ. Συνέλευσιν τοῦ 1906 (—7).

6) Δεσμὲς ἀρχείου Βουλῆς 1907.

7) Φάκελλος τῆς Συνελεύσεως 1910 (εἰσερχόμενα, ἐξωτερικὴ ἀλληλογραφία, ψηφίσματα, ἀναφοραὶ, προτάσεις κλπ.)

8) Φάκελλος τῆς Συνελεύσεως τοῦ 1911 (εἰσερχομένων ἐγγράφων, ἐξωτερικῆς ἀλληλογραφίας, νομοσχεδίων εἰσαχθέντων κατὰ τὸ 1911, νομοσχεδίων ψηφισθέντων κατὰ τὸ 1911, ἀποδείξεων καὶ ψηφισμάτων).

III Διευθύνσεων—Ὑπουργείων

Α' Δικαιοσύνης

Δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν ὅτι ἔχομεν ὀλόκληρον τὸ ἀρχεῖον τῆς Διευθύνσεως ταύτης. Ἀποτελεῖται

1) Ἀπὸ 210 περίπου φακέλλους ἀλληλογραφίας (1899—1915) καὶ τὰ κάτωθι κατάστιχα.

Πρωτόκολλα (1898—1915)	39
εὐρετήρια (1899—12 καὶ 1914)	45
μητρώα (1899—1911)	5
πρωτόκολλα ἐξωτερικῆς ἀλληλογραφίας	7 (τῶν ἐτῶν 1899—15).
πρωτόκολ. Κεντρ. Ψωφρονιστηρίου (1906—7)	1
βιβλίον πράξεων (1899—1911)	1
βιβλία διαταγῶν (1899—1909 καὶ 1910—14)	2
βιβλία διαταγμάτων (1899—1911 καὶ 1912)	2
βιβλίον νομοθ. διαταγ. (1899—1910)	1
Πρωτόκολλον Νομικοῦ Συμβούλου	1

ἐν ὄλῳ 74

2) Ἀπὸ φακέλλον ἐγγράφων ἐπὶ τῆς ὑποθέσεως τοῦ κληρύματος τῆς Ἐνώσεως κατὰ τὸ

1908 περιέχοντα καὶ δύο ἐπιστολάς τοῦ Βενιζέλου (*)

καὶ 3) ἀπὸ τὰ ἀρχεῖα τοῦ Εἰδικοῦ Λογιστηρίου τῆς Διευθύνσεως τῆς Διευθύνσεως τῆς Διευθύνσεως τῆς Διευθύνσεως, περιέχοντα στελέχη ἐνταλμάτων, ἡμερολόγια καὶ καθολικά (τῶν ἐτῶν 1906—13, καὶ 1899—1900, 1901—2, 1904, 1908, καὶ 1909).

Β' Ἐσωτερικῶν

τὸ ἀρχεῖον τοῦτο ἀποσταλὲν τὸ θέρος τοῦ 1930, ἠνοιχθῆ καὶ καταγράφῃ μετὰ ἓν ἔτος. Περιλαμβάνονται δ' εἰς αὐτὸ καὶ τ' ἀρχεῖα τῆς Ἀν. Διευθύνσεως Συγκοινωνίας καὶ Δημοσίας Ἀσφαλείας, τῆς συσταθείσης κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη τῆς Ἡγεμονίας. Ἀποτελεῖται

1) Ἐκ 400 περίπου φακέλων ἐγγράφων τῶν ἐτῶν 1899—1915.

2. Τῆς σειρᾶς τῶν διαταγμάτων τῆς Διευθύνσεως τῶν ἐτῶν 1899—1912, ἅτινα ἠτοιμάσθησαν πρὸς βιβλιοδέτησιν εἰς 14 τόμους.

3) Ἀπὸ τὰ ἐξῆς κατάστιχα.

α') Πρωτόκολλα ἀλληλογραφίας

I) Ἀνωτέρας Διευθύνσεως Ἐσωτερικῶν (1899—1915) βιβλία 43

II) » » Συγκοινωνίας Δημοσίας Ἀσφαλείας (1899-1901) » 4
ἐξ ὧν ἓν ἐμπιστευτικόν.

III) Τμήματος Ὑγειονομικῆς καὶ Λιμενικῆς ὑπῆρ. (1913—5) » 3

50

β) Εὐρετήρια

I) Ἀ Δ. Ἐσωτερικῶν (1900—14, πλὴν τῶν 1911 καὶ 13) βιβλία 15

II) Ἀ Δ. Ἀσφαλείας καὶ Συγκοινωνίας (1899—1901) « » 1

16

γ) Μητρώα

I) Ἀ Δ. Ἐσωτερικῶν (ὑπαλλήλων, δημάρχων, Χωροφυλακῆς, » 5

δ') Λογιστικά

I) Ἡμερολόγια » 16

II) Καθολικά » 20

36

ε') Στρατολογικοὶ ἔλεγχοι » 6

σ') Βιβλία ἀγωνιστῶν » 5

ζ') » διαταγμάτων » 2

420

Ἐν ὅλῳ βιβλία

4) Ἀπὸ τὰ ἐξῆς ἐμπιστευτικὰ ἐγγραφα.

α') Φάκελλος περὶ ἐξεγέρσεως τῶν Μουσουλμάνων (1908) ἐγγραφα μετὰ τὸ Ἐπιτρόπου Ἐσωτερικῶν καὶ Νομάρχου Ἡρακλείου.

β) Φάκελλος περὶ τῶν ἐν Ἡρακλείῳ συμβάντων κατὰ τὴν ὑποστολὴν τῆς σημαίας τοῦ Φρουρίου.

γ') Δύο φάκελλοι περιέχοντες ἐγγραφα ἐμπιστευτικὰ περὶ ἐπεισοδίων ἐν Ἀμνάτῳ Ρεθύμνης καὶ περὶ διαδόσεως προστασίας τῆς Ἀγγλίας ἐπὶ τῆς νήσου.

δ') Φάκελλος ἐμπιστευτικῶν (1914).

* Ἐγγραφοὶ 24 τοῦ 1920.

5) Ἀπὸ τ' ἀρχεῖα τοῦ Εἰδικοῦ Λογιστηρίου τῆς Διευθύνσεως περιλαμβάνοντα ἡμερησίας καταστάσεις (κατάστιχα), τῶν ἐτῶν 1900—12 καὶ στελέχη ἐνταλμάτων (1899—1913).

Γ' Οἰκονομικῶν

Ἐκ τῶν ἀρχείων τῆς Διευθύνσεως ταύτης ἔχομεν

1) Διατάγματα εἰς 14 τόμους δεδεμένους (1899—1912)

2) Μητρώα δημοσίων ὑπαλλήλων (1901—2), 13 δεδεμένους τόμους

3) κατάστιχα καὶ βιβλία τὰ κάτωθι

α) Πρωτόκολλα 1899 εἰσερχομένων 2 (ἀρ. 1—2805) καὶ ἐξερχομένων 1 (ἀρ. 1—1936).

πρωτόκολλον εἰς. καὶ ἐξερχ. 1914—5 1

ἐν ὅλῳ πρωτόκολλα 4

β') Εὐρετήρια 1899 2

1900 3

1901—11 9

ἐν ὅλῳ 14

γ') Ἐν βιβλίον διεκπεραιώσεως (1899).

δ') » » ἀποφάσεων (1899—14)

ἐν συνόλῳ βιβλία 20

4) Τ' ἀρχεῖα τοῦ Κεντρικοῦ Λογιστηρίου, ἧται (κατὰ πρόχειρον καταγραφὴν)

α') Ἡμερήσια καταστάσεις, ἡμερολόγια, καθολικά, χρήσεως 1903—10

β') » » Ταμείων.

γ) Πίνακες Συμβολαιογραφικοί.

δ') Στοιχεῖα προϋπολογισμῶν.

ε') Διαχειρίσεις ἐνσήμων.

ς') Στατιστικοὶ πίνακες καὶ ἀπογραφικοὶ (ἐντ.ποι).

ζ') Ἐνοικιάσεις δημοθηριακῶν.

η') Διάφορα ἔγγραφα καὶ κατάστιχα.

Ἐπίσης καὶ τὰ κάτωθι βιβλία

I) Ἀνὰ ἓν εὐρετήριο τῶν τριῶν Διευθύνσεων Παιδείας—Δικαιοσύνης, Ἐσωτερικῶν καὶ Οἰκονομικῶν τοῦ ἔτους 1902.

II) Ἐν μητρώων ὀρισμένων ἐξόδων τῶν τριῶν Διευθύνσεων τοῦ 1902.

III) Ἐν βιβλίον γραφικῆς ὕλης καὶ ἄλλων ἐξόδων.

Σημειώσεις. Τῆς Ἀνωτέρας Διευθύνσεως Παιδείας τ' ἀρχεῖα δὲν ἔχομεν. Ἀλλὰ κατ' Ἀπρίλιον 1932 ἀπεκτήσαμεν τὰ ἀρχεῖα τοῦ Γενικοῦ Ἐπιθεωρητοῦ Κρήτης ἀποτελούμενα ἐκ 38 χαρτοφυλάκων καὶ φακέλλων ἐγγράφων, πιστοποιητικῶν σπουδῶν, γραπτῶν ἐξετάσεων, ἀλληλογραφίας κλπ. *

IV' Διοικητικὰ

A' Νομαρχιῶν

Τῆς Νομαρχίας Χανίων ἔχομεν τὸ ἀρχεῖον τῶν ἐτῶν 1899—1915, ἀποτελούμενον ἀπὸ τὰ σχετικὰ πρωτόκολλα καὶ 175 φακέλλους ἐγγράφων, ὡς ἐξῆς: **

* Ἐγγράφον 1659 τοῦ 1932

** Ἐγγράφα 692 τοῦ 1925 καὶ 1629 τοῦ 1932.

ἔτος	1899	χαρτοφύλακες	4	ἔτος	1907	χαρτοφύλακες	6
>	1900	»	12	»	1908	»	11
>	1901	»	11	»	1909	»	9
»	1902	»	15	»	1910	»	7
>	1903	»	11	»	1911	»	11
»	1904	»	11	»	1912	»	7
>	1905	»	8	»	1913	»	15
>	1906	»	7 (ἑλλιπῆ)	»	1914	»	10
				»	1915	»	15
				διαφόρων ἐτῶν (Στρατολο- γίας Ὑγειονομίας)			5
				Χαρτοφύλακες			<u>175</u>

2) Τῆς Νομαρχίας Ἡρακλείου. Ταῦτα παραληφθέντα λήγοντος τοῦ 1932 ἀποτελοῦν.

Α' Ἐγγράφα τῶν ἐτῶν

1900	Χαρτοφύλακες	12	1905	Χαρτοφυλ.	4	1910	Χαρτοφυλ.	1
1901	»	7	1906	»	5	1911	»	6
1902	»	7	1907	»	4	1912	»	7
1903	»	9	1908	»	10	1913	»	15
1904	»	10	1909	»	7	1914	»	12
						1915	»	10
								<u>126</u>

Β) Πρωτόκολλα ἐτῶν

1899	βιβλία	2	1908	βιβλία	2	1918	βιβλία	3
1900	»	3	1909	»	2	1919	»	1
1901	»	2	1910	»	1	1922—23	»	1
1902	»	2	1911	»	1	ἐν ὅλῳ βιβλία		34
1903	»	2	1912	»	1	Ἐλλείπουν παντελῶς τῶν ἐ-		
1904	»	2	1913	»	1	τῶν 1916 καὶ 1917 καὶ ἐν		
1905	»	1	1914	»	2	μέρει τῶν ἐτῶν 1908, 1915		
1906	»	2	1915	»	3	1918, καὶ 1922.		
1907	»	1						

Γ') Εὐρετήτητα ἀλληλογραφίας τῶν ἐτῶν 1907, 1908, 1911Α, 1912, 1913, 1914, 1915, καὶ 1916. Βιβλία 8.

Δ') Ἀποφάσεις Νομάρχου.

Τῶν ἐτῶν 1904—6, 1906—7, 1907, 1908—9, 1909—10, 1910—11, 1912—13 καὶ 1915—18. Βιβλία 8.

Ε') Λογιστικὰ βιβλία πληρωμῶν κατ' ἀνωτέρας διευθύνσεις.

Παιδείας Δικαιοσύνης	χρήσεων	1903—7	βιβλία	4
Παιδείας	»	1907—13	»	7
Δικαιοσύνης	»	1907—13	»	7
Ἐσωτερικῶν	»	1903—14	»	11
Οἰκονομικῶν	»	1903—8, 1910—13	»	10
Ἐπιχειρηματικῶν	»	1914, 1915	»	2
»	Ἐσωτερικῶν	1915	»	2
»	Οἰκονομικῶν	1914—16 (Συντάξ.)	»	1
»	»	1914	»	1
»	Ἐθνικῆς Οἰκονομίας	1914	»	1
»	Συγκοινωνίας	1915—16	»	2
»	Δικαιοσύνης διὰ τὸ 9 ο)			
»	»	1914—15	»	2
				50

II Καθολικά

Παιδείας Δικαιοσ. χρήσ.	1903—6	βιβλία	4	Ἐσωτερ. χρήσεων	1903—13	βιβλία	7
Παιδείας	» 1907—13	»	7	Ἀγροφυλ.	» 1908—10	»	1
Δικαιοσύνης	» 1907—13	»	7	Οἰκονομ.	» 1903—13	»	11
Ἐπιχειρηματικῶν	1914—15	»	2	Συγκοινωνίας	» 1915	»	1
Δικαιοσύνης	1914—15	»	2	Ἐσωτερικῶν	» 1914—16	»	3
» διὰ τὸ 9 ο)	1915	»	1	Οἰκονομικῶν	» 1914, 1915—6	»	2
Ἐθν. Οἰκονομίας	1914	»	1				
							49

καθολικὰ ἐν ἔλω

III Βοηθητικά (πιστώσεων)

Ἐπιχειρηματικῶν Δημ. Ἐπιχειρηματικῶν χρ. 1917, Ἐθν. Οἰκονομίας χρ. 1917, Ἐσωτερικῶν χρ. 1917, διαφόρων ὑπουργείων χρ. 1918, ἀνὰ ἐν, ἤτοι βιβλία ἐν ἔλω 4.

ΣΤ') Διάφορα βιβλία (δημοτικά, οἰκονομικά, ἐπαγγελματικά, φυλακῶν κλπ.) 25

Ἐν συνόλῳ φύκελλοι ἐγγρ. 126, βιβλία 179.

3. Νομαρχία Ρεθύμνης.

Καὶ τῆς Νομαρχίας ταύτης τὸ ἀρχεῖον ἔχομεν, ἀποτελούμενον ἀπὸ 29 πρωτόκολλα, 6 εὑρετήρια, βιβλία διεκπεραιώσεως (1901—2, 1910—11, καὶ 1913) καὶ τὰ ἔγγραφα τῶν ἐτῶν 1898—1913 εἰς δεσμίδας.

Εἰς τὸ ἴδιον ἀρχεῖον εὑρίσκονται ἀρχεῖα Στρατολογικὰ (1907—10 καὶ 1912), ἐκλογικὰ (ἐντυποι καταλόγοι), ὑγειονομικά, καὶ λογιστικά, τῆς ἰδίας Νομαρχίας *.

4. Νομαρχία Σφακίων

Ταρχεῖα τῆς Νομαρχίας ταύτης παρεδόθησαν εἰς τὴν Γεν. Διοίκησιν, ὅθεν καὶ δυνάμεθα νὰ τὰ παραλάβωμεν ἂν θελήσωμεν. **

5. Νομαρχία Λασιθίου.

* Ἐγγ. ἀφον 357 τοῦ 1923

** Ὑπάρχει μόνον πρωτόκολλον τῆς Νομαρχίας ταύτης 1914—15.

Μικρὸν μέρος τῶν ἀρχείων τῆς Νομαρχίας ταύτης τοῦ ἔτους 1899 ὑπάρχει μόνον (μία δεσμὴς).

Σημειώσικ. Τὰ τῶν Νομαρχιῶν Ἡρακλείου καὶ Λασιθίου δυνάμεθα νὰ ζητήσωμεν ἐκείθεν.

Β' Ἐπαρχείων

1) Τοῦ Ἐπαρχείου Ἱερουπόλεως ἡ ἀλληλογραφία τοῦ ἔτους 1899 ὑπάρχει δεδεμένη εἰς δύο δερματοδέτους τόμους.

2) Τοῦ Ἐπαρχείου Βιάννου ὑπάρχει μία δεσμὴς τῶν ἐτῶν 1899—1900 καὶ 3) ἑτέρα δεσμὴ περιλαμβάνει τὰρχεῖα τοῦ Ἐπαρχείου Σητείας τῶν ἐτῶν 1899—1900.

Γ' Δήμων

Ἐκ τῶν ἀρχείων τῶν Δήμων τινῶν, ἐκτός ὀλίγων ἐντρομισθέντων εἰς τὰ βιβλία Νομ. Ἡρακλείου, μόνον τῶν τῆς Ρεθύμνης ὑπάρχουν, τὰ ὅποια καὶ ὑπηγάγαμεν εἰς τὰ Διοικητ. Ἀρχεῖα, ἐφ' ὅσον ἀνάγονται εἰς ἐποχὴν, καθ' ἣν αἱ Δημοτικαὶ ἀρχαὶ δὲν ἦσαν αἰρεταί.

Τὰρχεῖα ταῦτα περιλαμβάνουν.

α')	Ἀποφάσεις τοῦ Δημοτ. Συμβουλίου Ρεθύμνης	(1900—4)	δεσμίδας	5
β')	Ἐγγράφα τῶν Δήμων τῆς Ἐπαρχίας Μολοποτάμου	(1900—4)	»	5
γ')	»	»	»	5
δ')	»	»	»	5
ε')	»	»	»	4
στ')	Πίνακας προστίμων διαφόρων Δήμων	(1908)	»	2
ζ')	Καταλόγους φόρου ὁδοποιίας διαφόρων Δήμων	(1907—9)	»	1

Υ' Οἰκονομικά

Α' Τελωνειακά

Ἐκ τοῦ ἀρχείου τῆς Διευθύνσεως τῶν Κρητικῶν Τελωνείων ἔχομεν 25 δερματοδέτους φκελλοὺς τῶν ἐτῶν 1898—1901, ἐξ πρωτόκολλα ἀλληλογραφίας τῶν ἰδίων ἐτῶν καὶ δύο βιβλία μηνιαίων ἰσοζυγίων (Ὀκτώβριος 1898—Ἀπρ. 99).

Ἐνταῦθα θὰ ἠδύνατο νὰ γίνῃ λόγος καὶ περὶ τῶν ἐκποιησίων τελωνειακῶν ἐγγράφων (διασφάσεις κλπ.) τὰ ὅποια ἐσφωρόθησαν εἰς τὸν κάτω ὄροφον τοῦ οἰκίσματος, τῶν κρινομένων ὡς μηδεμιᾶς χρησιμότητος.

Β' Ταμειακά

Στοιχεῖα διὰ τὴν ἐξακριβῶσιν παλαιῶν ὑπηρεσιῶν τῶν ὑπαλλήλων εἶναι τὰ ἐξωφλημένα ἐντάλματα τῶν διαφόρων Ταμείων τῆς Νήσου 1902—1913.

Εἶναι δ' αὐτὰ 752 φκελλοὶ ἐν ὅλῳ, ἐξ ὧν

Τοῦ Κεντρικοῦ Ταμείου	339
Τοῦ Ταμείου Ἡρακλείου	180
»	»
»	»
»	»
καὶ τοῦ » Λασιθίου	118

Εἰς ταῦτα προσετέθησαν ἐσχάτως καὶ δύο χαρτοφύλακες πρακτικῶν ὁρωμοσῶν κρητῶν ὑπαλλήλων.

Γ' Ἐπιτροπῆς Παλαιῶν Χρεῶν

Μετὰ τὴν σύστασιν τῆς Κρητικῆς Πολιτείας εἶδε ν' ἀποζημιωθῶν οἱ ἔχοντες νὰ λαμ-

θάνουν ἐκ χρεῶν τῆς παλαιᾶς Τουρκικῆς Διοικήσεως. Τὸ ἀρχεῖον τῆς πρὸς τοῦτο συσταθείσης ἐπιτροπῆς περιλαμβάνει.

1) 14 φακέλλους, ἐν οἷς 2511 αἰτήσεις τῶν δικαιουμένων ἀποζημιώσεως.

2) Ἐνα φακέλλον ἐφέσεων καὶ ἓν εὐρετήριο.

3) Ἐν βιβλίον πιστωτῶν τῆς Τουρκικῆς Διοικήσεως, εἰς ὃ καταγράφησαν τὰ ποσὰ, ἅτινα ἐζήτησαν οἱ δικαιούχοι καὶ ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα ἐξεκαθαρίσθησαν δι' αὐτοὺς, ἅτινα πάλιν μετεβλήθησαν διὰ τῶν ἀποφάσεων.

Τὸ ἀρχεῖον τοῦτο ἐτακτοποιήθη κατὰ τὸ 1932, συνταχθέντος καὶ καταλόγου.

Δ' Ἐπιτροπῆς Μεικτῆς τῶν Ἀποζημιώσεων

Εἰς 4 ἀρχειοθήκας εὐρίσκονται τὰ ἀρχεῖα τῆς ἐπὶ τῶν ἀποζημιώσεων Μεικτῆς Ἐπιτροπῆς, συσταθείσης τῷ 1898 διὰ διεθνούς πράξεως (ἀνανεωθείσης τῷ 1901) πρὸς ἐξακριβωσιν καὶ ἀποζημιώσιν τῶν ἐκ τῶν πολιτικῶν συμβάντων τῶν ἐπαναστάσεων τῶν ἐτῶν 1996, 1897—8 ἐπαλθουσῶν ζημιῶν. Περιλαμβάνουν περὶ τὰς 19.000 αἰτήσεις, ἰσαριθμούς ἀποφάσεις ἐκτιμητικῶν ἐπιτροπῶν καὶ πρωτόκολλα καὶ κατὰσττιχα διάφορα. Διὰ τὸ ζήτημα τοῦτο τῶν ἀποζημιώσεων συνέγραψεν ὁ νῦν Διευθυντῆς τοῦ Ἰδρύματος καὶ ἄλλοτε ὑπάλληλος τῆς ἐπιτροπῆς ταύτης ἔργον, τὸ ὁποῖον κατέθηκεν εἰς τὸ Ἰδρυμα (δερματοδόστον, ὃ εἰς τόμος ἑλλην. καὶ ὁ ἕτερος γαλλιστί).

ΥἼ Ἀρχεῖα τῶν Ἀγωνιστῶν

Ἡ Κρητικὴ Πολιτεία, διὰ διαφόρων νόμων καὶ συνταγματικῶν διατάξεων, ἐμερίμνησεν, ὅπως οἰδεταὶ βεβήθημα εἰς γηραιούς ἀγωνιστάς τῶν κρητικῶν ἀγῶνων καὶ γήρας καὶ ὀρφανὰ, ἀπολέσαντα κατὰ τὸ διάστημα τῶν ἀγῶνων τοῦ προστάτας των. Χιλιάδες αἰτήσεις ὑπεβλήθησαν καὶ δὴ ἐκ τῶν δυτικῶν τῆς νήσου νομῶν. Μεταξὺ τῶν αἰτήσεων τούτων ὑπάρχουν πολλαὶ ἀπὸ γνησίους ἀγωνιστάς, συνοδευόμεναι ἀπὸ πιστοποιητικὰ τῶν Κυβερνήσεων, τῶν ἀρχηγῶν καὶ ὀπλαρχηγῶν τῶν κρητικῶν ἐπαναστάσεων, σπανιότερον μὲν τῶν τοῦ 1866 καὶ 1877, συγχρότερον δὲ τῶν τοῦ 1895—96 καὶ 1897—8. Καὶ διὰ τὸν λόγον αὐτὸν καὶ διὰ τὸν γενικώτερον, ὅτι τὸ ἀρχεῖον τοῦτο ἱκανοποιεῖ τὰ φιλοδοξία πάντων ὅσοι συνέτρεξαν τοὺς Κρητικούς ἀγῶνας, ἡ σπουδαιότης του εἶναι μεγάλη. Τὸ ἀρχεῖον τοῦτο, τὸ ὁποῖον θὰ ἠδύνατο νὰ παρέχη καὶ στοιχεῖα βιογραφικὰ, ἤρχισε τακτοποιῶν καὶ εὐρετηριάζων ἀπὸ τινῶν μετῶν ὁ ταξινόμος κ. Χ. Κατσιαδάκης, ὥστε τοῦ λοιποῦ νὰ εἶναι εὐχρηστον. Ἀποτελεῖται δὲ ἀπὸ

α') Αἰτήσεις ἀγωνιστῶν

Σφακίων	φακέλλοι	5	αἰτήσεις	1459
Χανίων	»	17	»	3358
Ρεθύμνης	»	4	»	1034
Λασιθίου	»	2		
Ἰρακλείου	»	4		

β') Χρητῶν ὀρφανῶν

Χανίων	φακέλλοι	3			
Ρεθύμνης	φακέλλοι	2	αἰτήσεις	183	τραυματικῶν 48
Λασιθίου	»	1	»	»	»
Σφακίων	»	1	»	»	» 224
					» 163

ἐν ὅλῳ φακέλλοι 39

γ') Πρακτικὰ καὶ ἀποφάσεις εἰς τόμους

I) Πρακτικὰ διασκέψεων ἐπιτροπῆς	1900	τόμοι	11
II) Ἀποφάσεις ἀγωνιστῶν Ρεθύμνης (1902) Β. Γ.		»	2
III) Πρακτικὰ ἐπιτροπῆς Σφακίων (1902)		»	1
IV) Ἀποφάσεις » » (1902)		»	1
V) Πρακτικὰ ἐπιτροπῆς ἀγωνιστῶν Νομαρ. Χανίων (1908)		»	1
VI) Ἀποφάσεις Ἐπιτροπῆς Ἐρετείου Κρήτης (1909)		»	1
			17

δ) Πρωτόκολλα 8, διάφορα εὐρετήρια, 12 μητρώα, πρωτόκολλα ἀλληλογραφίας ἐπιτροπῶν, πίνακες τῶν κατὰ νομοὺς ἀγωνιστῶν, βιβλία βοηθημάτων 3, καὶ ἡμερολόγιον βοηθημάτων.

Υ Π Δ ι ά φ ο ρ α ἀ ρ χ ε ῖ α

A' Ἐπαναστατικά

Τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ Θερίσου τὰρχεῖα κατέχει ὁ κ. Βενιζέλος, ἐλπίζομεν δ' ὅτι καὶ ὁ κ. Κ. Φούμης θὰ καταθέσῃ τὸ ἰδιαιτερόν του ἀρχεῖον τῆς ἐποχῆς ἐκείνης μετὰ τινῶν ἄλλων ἀντικειμένων (σημαία 1898 κ. ἄ.) Ἐπίσης ὁ κ. Μ. Ξανάκης ὑπεσχέθη νὰ φέρῃ τὰ εἰς χεῖρας του ὑπάρχοντα ἀρχεῖα τοῦ Θερίσου, τῆς ἐπαρχίας Σελίνου, καὶ ἄλλοι ἄλλα.

Εἰς τεύχος δακτυλογραφημένον εὐρίσκονται ἔγγραφα ἀνταλλαγέντα μεταξὺ τῶν Προξένων καὶ τῶν ἀρχηγῶν τῆς ἐπαναστάσεως.

B' Προξενικά

Ὡς προείπομεν, ἡ προξενικὴ συλλογὴ καὶ τὰ ἀρχεῖα τοῦ ρωσικοῦ Προξενείου ἐκτείνονται μέχρι τοῦ 1917. Ἐπομένως τὰ ἔγγραφα τῶν ἐτῶν 1899—1917 εἶναι σχετικὰ μὲ τὸ κρητικὸν ζήτημα καὶ τὴν ὅλην ζωὴν τῆς νήσου κατὰ τὸ διάστημα τοῦτο. Ἡ συλλογὴ αὕτη πλουτίζεται διὰ νέων στοιχείων, προστιθεμένων ἐκεῖ ὑπὸ τῆς Ἀρχιεπισκόπου Ὑψηροσίας.

Γ' Ἰδιωτικά

Πλὴν τοῦ ἐντύπου βιβλίου τοῦ Κελαϊδῆ περὶ τῶν ἐθελοντικῶν σωμάτων τῶν κρητῶν κατὰ τοὺς βαλκανικοὺς ἀγῶνας, κατετέθη εἰς τὸ Ἀρχεῖον καὶ τὸ «Πολεμικὸν ἡμερολόγιον Γεωργ. Χατζημιχαλάκη (1912) ὀπλαρχηγοῦ ἐθελοντικοῦ σώματος Κ. Μάνου» εἰς τόμον δακτυλογραφημένον καὶ συνδεδεμένον, ἐκ σελίδων 63. Ὑπάρχει ἀκόμη εἰς φάκελλος ἐπιστολῶν διαφόρων πρὸς Μανούσον Κούντουρον 1911 καὶ ἕτερος πρὸς Νεσιμῆ Φαρφουράκη 1908. Οἱ παραλήπται κατεῖχον τότε ἀνώτατα ἐν Κρήτῃ ἀξιώματα, οἱ δὲ ἀποστολαῖς εἴτε ἐξέφραζον τὰς γνώμας καὶ ἀντιλήψεις των εἴτε ἐπεδίακον νὰ ἐξυπηρετηθῶν.

Τὴν παρούσαν ἐκθεσιν ἀκολουθεῖ παράρτημα περὶ Πανακοῦρήκης καὶ Μουσειοῦ τοῦ Ἰδρύματος, ὃ ἐπρεπε δὲ νὰ εἶχε συνχρῆθῃ καὶ κατάλογος τῆς βιβλιοθήκης του τῆς τε ὑψηροσιακῆς καὶ τῆς κοινῆς ἱστορικῆς, διὰ νὰ φανῇ ὁ πλοῦτος τῶν δυσσευρέτων φυλλαδίων καὶ σειρῶν ἐφημερίδων, αἵτινες περιέχονται ἐν αὐταῖς. Ἐφημερίδες ὡς ἡ ἐπίσημος «Κρήτη» (1879—1897), καὶ «Ἐπίσημος Ἐφημερίς Κρητ. Πολιτείας» (κλπ.), (1898—1915), ἡ ἡμιεπίσημος «Μεσόγειος» (1891—98), ἡ πολιτικὴ «Νέα Ἐρευνα» τοῦ Σπ. Μαλατᾶκη (1901—1916), εἶναι ἐξαιρετος πηγὴ τῆς Κρητικῆς ἱστορίας τῶν τελευταίων χρόνων.

Ἄλλ' ὁ κατάλογος οὗτος θὰ τυπωθῇ, ὅταν συνταχθῇ ἐπὶ τοῦ παρόντος δὲν ὑπάρχει ὀριστικὴ καταγραφή τῶν βιβλιοθηκῶν μας, αἱ δ' ἐφημερίδες τῆς μεγαλοννήσου τῶν τελευταίων ἐτῶν (1920 κ. ἐ.), αἵτινες πέμπονται εἰς τὸ Ἀρχεῖον (ἐκτὸς ἐλαχίστων), δὲν ἐβιβλιοδόθησαν ἔτι.

Π Α Ρ Α Ρ Τ Η Μ Α

ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΑ ΜΟΥΣΕΙΟΥ ΚΑΙ ΠΙΝΑΚΟΘΗΚΗΣ

Βάσιν ἱστορικῆς Πινακοθήκης καὶ Μουσείου, δυνάμεθα νὰ εἰπώμεν, ὅτι ἀποτελοῦν τὰ ἐν τῷ ἰδρῦματι ὄπλα, φωτογραφίαι, εἰκόνες, χάριται κλπ. ἀντικείμενα καὶ οὐχὶ Πινακοθήκην καὶ Μουσεῖον ἀποτελεσμένον.

Δὲν ἠδυνήθημεν βεβαίως· ν' ἀποκτήσωμεν πᾶν ὅ,τι ἐὰν ἦτο ἀντιπροσωπευτικόν, ἀφ' ἐνός διότι δὲν ἐξωθεύσαμεν τίποτε μέχρι σήμερον πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον, καὶ ἐξ ἄλλου διότι δὲν εὗρομεν προθύμους τοὺς ἀπογόνους τῶν ἀνδρῶν τῶν κρητικῶν ἀγώνων εἰς τὸ νὰ πλουτίσῃν τὰς αἰθούσας ταύτας διὰ τῶν εἰκόνων, τῶν ὄπλων καὶ τῶν σηματιῶν εὐκλεῶν των προγόνων, καὶ δι' ἄλλων ἐνθυμημάτων, ὅσα διδάσκουν τὴν ἱστορίαν ζῶσαν. Πολλοὶ ἀκόμη προετίμησαν τὴν ἐν Ἀθήναις Ἐθνολογικὴν Ἐταιρείαν διὰ νὰ καταθέσῃν τὰ οἰκογενειακὰ των ἐνθυμηματα, εἴτε διότι ἠγνόουν τὴν ὑπαρξίν τοῦ Ἰδρυματος τοῦτου, εἴτε διότι ἔκριναν τιμητικώτεραν εἶναι ἐκεῖ καταθέσιν τῆς ἐδῶ. Ἡ ἰδική μου γνώμη εἶναι, ὅτι πρέπει ν' ἀγορασθῇ ὅ,τι δὲν δύναται ν' ἀποκτηθῇ ἄλλως, πρέπει νὰ προθώμεν εἰς τὴν μεγέθυνσιν φωτογραφιῶν ὀρισμένων κρητικῶν προσωποικημάτων, καὶ ἂν αἱ οἰκογένεαι τῶν δὲν καταβάλουν τὰ σχετικὰ ἔξοδα. Αἱ μορφαὶ τοῦ Κόρακα, τοῦ Κωνσταντῆ Κριάρη, τοῦ Ἰω. Σφακιανάκη π. χ. πρέπει ν' ἀνατεῖλουν εἰς τὴν αἰθούσαν αὐτήν, ἀφοῦ ἐκ τῆς ἀναρτήσεως τῶν εἰκόνων των οὐδεμία εἰς αὐτοὺς τιμὴ, εἰς τὴν Πινακοθήκην ἔμως μεγάλη γίνεται.

Καὶ τῶν χαρτῶν καὶ γεωγραφικῶν ἀτλάντων τῶν σχετικῶν μὲ τὴν νῆσον πρέπει νὰ συμπληρωθῇ ἡ σειρά, δι' ἀποκτῆσεως πάντων τῶν τυπωθέντων.

Μεθ' ὃ εἰσέρχομαι εἰς τὴν καταγραφὴν τῶν παρ' ἡμῖν ἀντικειμένων.

Α' ΕΙΚΟΝΕΣ, ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΑΙ ΚΑΙ ΔΕΛΤΑΡΙΑ

Εἰκόνες εἰς μεγάλα πλαίσια ἔχομεν.

- 1) Τοῦ Γεν. Ἀρχηγοῦ Κυδωνίας Χατζῆ Μιχάλη Γιάνναρη (φωτογραφία).
 - 2) Τοῦ ἀρχιμανδριτοῦ Παρθενίου Κελαῖδῆ (ἐλαιογραφία).
 - 3) Τοῦ Ἰ. Δ. Κωνσταντοῦλη ὀπλαρχηγοῦ ἐκ Κισάμου. (φωτογραφία)
 - 4) Τοῦ Πρίγκιπος Γεωργίου, Ὑπάτου Ἀρμοστοῦ »
 - 5) Τοῦ Στεφ. Δραγοῦμη, πρώτου Ἑλληνοσ Διοικητοῦ Κρήτης »
 - 6) Τοῦ Λουκᾶ Κανακάρη Ρούφου 6' » » »
 - 7) Τοῦ βασιλέως Γεωργίου Α' »
 - 8) Τοῦ » Κωνσταντίνου »
 - 9 καὶ 10) Δύο κάδρα μὲ κρητικὰς φωτογραφίας
 - 11) Τοῦ Γεωργ. Συραμβιοῦ, ἀγωνιστοῦ τοῦ 1821, ἀξιωματικοῦ τῆς Φάλλαγος (ἐλαιογρ.).
 - 12) Κρητικὸν Πάνθηον (Λιθογραφία παριστώσα Κρήτας ἀγωνιστὰς)
 - 13) Ἡ Συνέλευσις ἐν Πλαχοῦρες Ἀκρωτηρίου 1898 (φωτογραφία)
 - 14) Βασίλισσα Σοφία
 - 15) Ἡ ὀλοκαύτωσις τοῦ Ἀρκαδίου (ἀνεπιτυχῆς λιθογραφία)
- Ὑπάρχουν καὶ πλαίσια ἄνευ φωτογραφιῶν. Πολλὰ δ' ἐκ τῶν ἀνωτέρω (ὄρ. 4—8 καὶ 12—13) δὲν ἀνηρτήθησαν εἰς τὴν Πινακοθήκην. Ὅπως ὑπάρχουν καὶ πλαίσια περιέχοντα ἐντυπα τῆς Τουρκοκρατίας, περὶ ὧν ἐγένετο ἤδη λόγος.

Φωτογραφίαι μικραὶ ὑπάρχουν ἐκ διαφόρων προσφορῶν αἱ κάτωθι.

1) Ἐκ προσφορᾶς τοῦ Ἱεροσητείας Ἀμβροσίου συλλογὴ φωτογραφιῶν (ναυάρχων Potier, Paul Andreeff, Canevaro, Nic. Scrydloff, στρατηγῶν Eudoux, συνταγματάρχου Ourbanovitz, καὶ τῶν Hennique, Chevalier, Destelle, Delaruc Antoine καὶ ἐτέρων δύο.)

2) Ἐκ προσφορᾶς τοῦ Ἐμμ. Γιάνναρη φωτογραφίαι τοῦ Χῆ Μιγάλη Γιάνναρη, καὶ τοῦ Ἀντωνίου Γιάνναρη, φιλολόγου (διάφοροι, κατὰ διαφόρους ἐποχάς).

3) Ἐκ προσφορᾶς Μιλιτιάδου Παπαδογιάννη.

α') Νικόλαος Πετράκης ὀπλαρχηγὸς 1866 Ἀσπὴ Γωνιᾶς Ἀποκορώνου.

β') Ἰωάννης Ἀλιφιεράκης » » Καλαμιτσίου »

4) Ἐκ προσφορᾶς Παν. Ταζεδνική, δικηγόρου

α') Κρήτης Τιμοθέου Καστρινογιαννάκη

β') Ρεθύμνης καὶ Αὐλοποτάμου Διονυσίου Καστρινογιαννάκη.

γ') (Κυδωνίας καὶ εἴτα) Ρεθύμνης καὶ Αὐλοποτάμου Ἱεροθέου Πραουδάκη.

δ') Κυδωνίας καὶ Ἀποκορώνου Νικηφόρου Ζαχαριάδου, μετ' ἰδιογράφου ἀφιέρωσης (1894).

ε') Γεωργίου Ἀνδρουλάκη ἐκ Σφακίων

στ') Ἀ. Ν. Κακούρη » »

ζ') Ν. Χριστοδουλάκη μετ' στολὴν ἀξιωματικοῦ τῆς Χωροφυλακῆς.

η') Ὁμὲρ Βρυώνη (:))

5) Ἐκ Προσφορᾶς διαφόρων

α') Μίνωος Μπογιατζόγλου

β') καὶ γ') Ἐπισκοπικῶν μέγαρον Χανίων καὶ ἡ συνοικία τοῦ μετὰ τὴν πυρκαϊᾶν 1897

δ') Ἱεροσητείας Ἀμβροσίου

ε') καὶ στ') Μονῆς Ἐξακουστῆς

ζ') Μελῶν Συντακτικῆς Συνελεύσεως Κρητῶν (1907)

η') Ἰωάννου Φασούλη Δεληγιαννάκη

θ' καὶ ι') Παρθενίου Κελαϊδῆ

ια') Χαρικλίας Δασκαλάκη (τυπωμένη).

ιβ') Ἐμμ. Βαβδίδου * ιγ') Ἀριστ. Κριάρη, ιδ') Συμπλέγματος: παριστῶντος τοὺς ἐκ Κρήτης ἀποσταλέντας εἰς Ἀθήνας βουλευτὰς κατὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1868 (ἐκ προσφορᾶς Κ. Γ. Μαρκουλάκη, ἐξ Ἡρακλείου.) ιε'—ιζ') Τρεῖς φωτογραφίαι διαφόρων ἐποχῶν τοῦ Κωνστ. Ἀργυροπούλου, ἀγωνιστοῦ, ἐβελοντοῦ.

ιη') Φωτογραφία τοῦ Πλαρ. Σκίνερ, Ἀγγλοῦ φιλόκλητου δημοσιογράφου.

Δελταρίων ὑπάρχει μικρὰ συλλογὴ περιέχουσα ὀλίγα ἱστορικὰ δελτάρια τυπωθέντα ἐπὶ Κρητικῆς Πολιτείας. Ἡ συλλογὴ αὕτη ἠξήθη, προσενηχόντος τοῦ Μιλτ. Παπαδογιάννη Λεύκωμα (Album) μετ' 200 περίπου κρητικὰ δελτάρια.

Β' Ὅ π λ α καὶ σ η μ α ῖ α ι

Δύο σημαίας, εἰς ὧν ἡ μία ἀποδίδεται εἰς τοὺς ἐπικραστὰς τοῦ 1833, ἡ ἑτέρα δ' ἀνήκει

* Τοῦ καλοῦ τούτου πατριώτου ἔχομεν ἐκτὸς τοῦ βιβλίου του «Κρητικαὶ Ρίμαι» (Ἀθήναι 1888) καὶ τὴν ἐφημερίδα «Λευκὰ Ὄρη» 1894—97 μετὰ τῶν δύο clichés ἅτινα εἶχεν ὡς προμετωπίδας.

εἰς τὸν Ἑρμ. Μαυροῦλιον ἢ Πενθερουδάκην ὀπλαρχηγὸν ἐξ Ἐπισκοπῆς Ρεθύμνης (1866—1878), προσέφερον ὁ κ. Μ. Παπαδογιαννάκης (1).

Ἐτέρον δ' ἐκ λευκοσιδηρίου τοῦ κατὰ τῷ 1897 ἀλωθέντος Πύργου τῶν Βουκελιῶν ὁ ἐκ Σπηλιῆς ἰατρός κ. Μ. Ν. Ἀναστασάκης (*)

Δεκατρία Ἐνετικά βέλη, ἐκ τῶν ἐν Ἡρακλείῳ καὶ ἐν τῇ Loggia διασωθέντων προσέφερον ὁ κ. Π. Ταζεδάκης. (**)

Σπάθην ἀργυρῆν περὶ δώκων οἱ κληρονόμοι Κυμπήνη, μετὰ τοῦ ἀρχείου τῆς Κεντρ. ὑπὲρ τῶν Κρητῶν Ἐπιτροπῆς, φέρουσιν τὰς λέξεις «τῷ ἀριστεύσαντι ἐν Κρήτῃ Μεσσολόγιον». (***)

Ἐν ὄπλῳ, μίαν πιστόλαν καὶ ἓνα σισανὲ τοῦ ἀγωνιστοῦ Ἀναγνώστου Παπαδογιαννάκη ἐκ Καλαμιταίου Ἀποκορώνου τῶν ἐτῶν 1877—89 προσέφερον ὁ κ. Μιλτ. Παπαδογιάννης. Τὸ ὄπλον συνοδεύει φυσιογιοθήκη (****). Ἐτερον δὲ (μαρτίνι) ὁ τέως γυμνασιάρχης κ. Γενεράλις.

Γ' Χ ἄ ρ τ α ι καὶ Π ἰ ν α κ ε ς

Ἐκτὸς τοῦ χάρτου τῆς Εὐρώπης, προπολεμικοῦ τοῦ Ἀποστολοπούλου, ἐνὸς τῆς Ἑλλάδος τοῦ Σαρρῆ, δύο τῆς Κρήτης τοῦ Μπικιάκη, ἔχομεν ἀξιολογωτέρους τοὺς ἐξῆς:

- 1) τὸν ἀγγλικὸν τοῦ Spratt (1852) ἔκδοσις τοῦ 1890.
- 2) τοῦ Raulin Victor, Carte Orographique de l' île de Grète 1868.
- 3) τὸν ἄτλαντα τοῦ Πετρόφ, περιέχοντα χάρτην τῆς νήσου καὶ χάρτας τῶν διαφόρων ἐπαρχιῶν. (δεδεμένον εἰς τόμον).
- 4) τοῦ Γαλλικοῦ διαμερίσματος Λασιθίου, συνταχθέντα ὑπὸ τοῦ Eudoux καὶ 5) Τοπογραφικὸν χάρτην Χανίων Ἰταλικὸν. (Canea e dintorni)

Δύο πίνακες ἐξετύπωσε καὶ διένειμε τὸ Ἰστ. Ἀρχεῖον. Τὸν ἓνα τῶν Ὑπᾶτων Ἀρμοστῶν καὶ Γεν. Διοικητῶν ἀπὸ τοῦ 1898 ἕως τοῦ 1924, καὶ ἕτερον τῶν Κυβερνήσεων τῆς νήσου ἐπὶ Κρητικῆς Πολιτείας (1899—1912).

Δ' Σ φ ρ α γ ῖ δ ε ς καὶ Ἐπίσημοι ἐνδείξεις

Πλὴν ἐνὸς Τουρκικοῦ θυρεοῦ (clichès), ἐκτυπομένου ὑπὲρ τὰ δικαστικά καὶ ἄλλα ἐπίσημα τουρκικὰ ἔγγραφα, καὶ μίᾳ ἐπικεφαλίδος τῆς ἐπισήμου ἐφημερίδος ΚΡΗΤΗ καὶ ἄλλης τῆς ἐπισήμου Κρητικῆς Ἐφημερίδος (τῶν πρώτων 100 φύλλων), clichés ἀπάντων ἐκ προσφορᾶς τοῦ Ν. Παπαδάκη τοῦ Ἀπτεραίου (****) ὑπάρχουν καὶ αἱ κάτωθι σφραγίδες, (*****) ὡς αἱ πολλαὶ μεταλλικαί.

- 1) Ἡ ἐν Ἀθῆναις ὑπὲρ τῶν Κρητῶν Κεντρικῇ Ἐπιτροπῇ (μεταλλικῇ. Εἰς τὸ μέσον σταυρὸς ἐστεφανωμένος).
- 2) ΚΡΗΤΩΝ ΠΟΛΙΤΕΙΑ (μεταλλικῇ. Εἰς τὸ μέσον φεῖνιξ ἀναγεννᾶται ἐκ τῆς τέφρας του).

1 Ἐγγραφα 388 τοῦ 1923 καὶ 637 τοῦ 1925

* Ἐγγραφοὶ 1355 τοῦ 1930

** Ἐγγραφοὶ 1383 τοῦ 1930

*** » 1071 τοῦ 1928.

**** » 468 τοῦ 1924.

***** » 1019 τοῦ 1928.

***** » 594 τοῦ 1925, 1071 τοῦ 1928, καὶ 1595 τοῦ 1931.

- 3) ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΤΜΗΜΑΤΟΣ ΡΕΘΥΜΝΗΣ (μεταλλική. Εἰς τὸ μέσον σταυρός'.
 4) » » » » » » » ὁ ἔλληρ.
 βασιλικὸς θυρεός.
- 5) Κεντρικῆς Δημογεροντίας Τμήματος Σφακίων 1868.
 6 καὶ 7) Δύο σφραγίδες τῆς Μεταπολιτευτικῆς Ἐπιτροπῆς, 1895 καὶ 1896
 8) Μία τοῦ Γεν. Διοικητ. Συμβουλίου Κρήτης, 1897—8.
 9) Μία τοῦ Δημοσίου Κατηγόρου τοῦ Εἰρηνοδικείου Καινούργου ἐπὶ Τουρκικῆς
 Διοικήσεως.
- 10 καὶ 11) Δύο Τελωνείων (Customs) ἐπὶ ἀγγλικῆς κατοχῆς τοῦ τμήματος Ἡρα.
 κλείου (1898—9).
- 12) Μία διαβατηρίων τῆς αὐτῆς κατοχῆς; (Adminisration I rovicionel)
 13) Μία ἀστυνομία: Police τῆς αὐτῆς κατοχῆς.
 14 καὶ 15) Δύο διαβατηρίων (Bureaux de P asseportes La Canèe) ἐπὶ διε-
 θνοῦς κατοχῆς Χανίων.
- 16) Μία μεγάλη τῶν νέμων τῆς Κρητικῆς Πολιτείας.
 17) Μία τοῦ Συμβουλίου τοῦ Ἡγεμόνος.
 18—22 Πέντε Ἀνωτέρω Διευθύνσεων: Δημόσια; Ἐκπαιδευτικῆς καὶ Ὀργανισμῶν,
 Δικαιοσύνης, Παιδείας; καὶ Δικαιοσύνης, Οἰκονομικῶν, καὶ Οἰκονομικῶν, τῶν ἐτῶν
 1899—1908.
- 23—25) Τρεῖς Ἀνωτέρω Διευθύνσεων: Δικαιοσύνης, Ἐσωτερικῶν, Directione Su-
 perieure de la Justice τῶν ἐτῶν 1908—12.
- 26) Μία δικαστικῶ Συμβούλου.
 27) Μία Ἐφετερίου Κρήτης.
 28) Μία Γενικοῦ Λογιστηρίου.
 29—32) Τέσσαρες Ἐπαρχεῖων (Σφακίων, Μονοφατισίου, Πυργιωτίσσης; καὶ Πεδιάδος)
 33—38) Ἐξ Χωροφυλακῆς Κρήτης: Ἐσωτ. Μοιραρχία; Χανίων, Ἐξωτερικῆς Μοι-
 ραρχίας Χανίων, Μοιραρχίας Ἡρακλείου, Ὑπομ. Ἡρακλείου, Τμήματος Νεαπόλεως
 καὶ τμήματος Πύργου).
- 39) Μία Τυπογραφεῖον Κρητικῆς Πολιτείας.
 40) Μία Ἐπιτροπῆς Ἀγωνιστῶν Νομοῦ Ἡρακλείου.
 41—43) Τρεῖς Λιμεναρχείων (Κεντρικοῦ, Σούδας, Ἱεραπέτρας)
 44—45) Δύο Τελωνοσταθμῶν (Ματάλων καὶ Σισι).
 46—50) Πέντε Εἰρηνοδικείων (Βουκολιῶν, Τζερμιιάδου, Μαλεβιζίου καὶ δύο Καλοῦ
 Χωρίου Πεδιάδος).
- 54—56) Πέντε Ἐποπτῶν Ἀγοροφυλακῆς, (Χανίων, Κισάμου, Μυλοποτάμου, Μονοφα-
 τισίου, Σητείας;) καὶ μία Ἐλλ. Δημοκρατία, Ἐπόπτης Ἀγροτ. Ἀσφαλείας Χανίων»
 57) Μία Προσωρινῆς Ἐπαναστατικῆς Κυβερνήσεως.
 58) Μία Διοικούσης Ἐπαναστατικῆς Ἐπιτροπῆς.
 59) Μία Ἀντιπροσωπείας Κρήτης (Ἰδιαιτέρον Γραφεῖον).
 60) Μία ὑπογραφῆς Μεχμέτ Χαμητβεηζαδὲ νομάρχου κλπ.
 61) Μία Ἐκτελεστικῆς Ἐπιτροπῆς.
 62—63) Δύο Γενικῆς Διοικήσεως.
 64—67) Τέσσαρες Δήμων: Βάμου, Καστελλίου Πεδιάδος, Μεγάλης Βρύσεως, Σχοινιάς.

68—70) Τρεῖς δι' ἐκτύπωσιν χαρτοσήμων.

71) Μία «Βασιλείον τῆς Ἑλλάδος, Γενική Διοίκησης Κρήτης» (1924).

72) Μία: Κυβερνητικὴ Ἀντιπροσωπεία ἐν Κρήτῃ.

73—78) Ἐξ Καπνεργαστηρίων (Κρητικὴ Πολιτεία Καπνεργαστήσιον Χανίων, Καπνεργαστήσιον Ἡρακλείου δύο, Βασιλείον τῆς Ἑλλάδος Καπνεργαστήσιον Ἡρακλείου μία, Καπνεργαστήσιον Ἡρακλείου μία, Καπνεργαστήσιον Ἁγίου Νικολάου μία).

79) Μία Ἀστυιατρείου Ρεθύμνης.

80—81) Δύο Συμβολαιογράφων (Καλοῦ χωρίου Πεδιάδος καὶ Ν. Δρακοπούλου, συμβολαιογράφου Πεδιάδος).

82) Μία Ὑποθηκοφυλακείου Καλοῦ Χωρίου Πεδιάδος.

83) Μία δημοτικῶς Σχολείου Σταυροχωρίου.

84) Μία ἐκλογικῶς τμήματος Ἀσκύφου.

85—90) Διάφοροι ἐπικεφαλίδες.

Χανιά Φεβρουάριος: 1932, Ἀπρίλιος: 1933.

ΝΙΚΟΛΑΟΣ Β. ΤΩΜΑΔΑΚΗΣ

Γραμματεὺς τοῦ Ἴστ. Ἀρχείου Κρήτης

ΠΙΝΑΞ ΟΝΟΜΑΤΩΝ ΠΡΑΓΜΑΤΩΝ ΚΑΙ ΠΕΞΕΩΝ

Ἀαλῆ, μέγας Βεζύρης, 6.
 ἀγγλική προστασία, 21.
 ἄγγλος πρόξενος, 12.
 Ἀγιασμένος, 18.
 Ἁγίας Τριάδος μονή, 17.
 Ἁγίου Βασιλείου ἐπαρχία 15 [δῆμοι 25].
 ἀγροφυλακὴ, 24 [ἐπόπται της 31].
 ἀγωνισταὶ παλαιοί, ἀρχεῖα των, 26.
 Adreef Paul, 29
 Ἀθῆναι, 19.
 αἰγυπτιακὴ κατοχὴ 5, ἀρχεῖα της 12.
 Ἀκαδημία Ἀθηνῶν 5.
 Ἀλφειράκης Ἰωάννης 29,
 Ἀκρωτήρι, 14.
 Ἀμαρίου ἐπαρχία 10, δῆμοι 25.
 Ἀμβρόσιος ἐπίσκοπος Ἱεροσητείας βλέπε
 Σρακικινάκης
 Ἀμνάτος Ρεθύμνης, 21.
 Ἀναστασάκης Μ. Ν. 30.
 ἀνατολικώτεραι ἐπαρχίαι (ἐξ—), 13.
 Ἀνδρουλάκης Γεώργιος, 29.
 Ἀντιπροσωπεῖα Κρήτης 31.
 Ἀνώτεραι Διευθύνσεις Κρήτης 31.
 Ἀποζημιώσεων μεικτὴ ἐπιτροπὴ, 26.
 Ἀποκορώνου ἐπαρχία, 8, 29.
 ἀπολογισμοὶ Γ. Δ. Κρήτης, 9.
 Ἀργυρόπουλος Κων. 17, 29.
 Ἀρκαδίου καταστροφὴ 16, 28.
 Ἀρχεῖον 1821, 11.
 Ἀρχιγραμματεία (τουρκικῶν ἀνακτόρων), 8.
 Ἀσὴ Γωνιά 29.
 Ἀσκούσης Νικ. 16] Χαρ. 16.
 Ἀκύφου ἐκλ. τμήμα 32.
 ἀστυατρεῖον Ρεθύμνης, 32.
 ἀστυνομίας ἀρχεῖα 10] σφραγίδες 31.
 Ἀσφαλείας (Δημοσίας—) Ἀνωτέρα Διεύ-
 θυνσις, 21, 31.
 αὐστριακὸν προξενεῖον, 18.
 Βακί Γκιρίτ, 6.
 βακουφικά, 10.
 Βάμου Δῆμος, 31.
 βαλκανικοὶ ἀγῶνες, 27.
 Βαρδίδης Ἐμμ. 29.
 Βασιλακοπούλα, βλέπε Κονταξάκη
 Βενιζέλος Ἐλευθέριος 14, 17.
 Βενιζέλου Ἑλενα, 5.
 Βιάννου ἐπαρχία, 13, ἐπαρχεῖον, 25.
 Βλαχογιάννης Γιάννης, 11.
 Boscini Marco, 5.
 Βουκολιῶν πύργος τουρκικὸς 30] εἰρηνοδ. 31.
 Βουλαὶ Κρήτης, 30] βουλευταὶ, 29.

Βρυώνης Ὅμιος 29.
 Chevalier, 29.
 Γενεράλις Ἐμμ., 30.
 Γενικοὶ Διοικηταὶ Κρήτης, 30.
 Γενικὴ Διοίκησις Κρήτης, 31, 32.
 Γενικὴ Συνέλευσις Κρητῶν, 17.
 Γενικὸν Διοικητικὸν Συμβούλιον Κρήτης,
 8, 31.
 Γενικὸν προσωρινὸν Συμβούλιον Κρήτης, 6.
 Γενικὰ ἀρχεῖα τοῦ Κράτους, 20.
 Γεώργιος Α', 28.
 Γεώργιος (πρίγκιψις—) ὕπατος Ἀρμοστής ἐν
 Κρήτη), 28.
 Γιάνναρης Ἀντώνιος 29 [Ἐμμανουήλ 29]
 Κατζί Μιγάλης 12, 16, 28, 29.
 Γωνιῆς Μονή, 17.
 Δασκαλάκη Χαρίκλεια, 29
 Delaruc Ant. 29
 Δελγιαννάκης βλ. Φασούλης
 Destelle, 29
 δημοτειακά, 22.
 Δημογερονταί, 18.
 Δῆμοι Ρεθύμνης, 25.
 διαμονητήρια, 17.
 διεθνὴς κατοχὴ, 19. [διεθνεῖς ἀρχαῖα στρατεύ-
 ματα, 19.
 Δικαιοσύνης Ἀνωτέρα Διεύθ. 20, 24, 31.
 » ὑπουργεῖον, 24.
 δικαστικὸς σύμβουλος, 31.
 Διονύσιος, ἐπίσκοπος Ρεθύμνης, βλέπε Κα-
 στρινιογιαννάκης.
 Δούκα Κρήτης ἀρχεῖα, 3.
 Δραγούμης Στέφανος, 28.
 Δρακόπουλος Ν. 32.
 Ἐθνικῆς Οἰκονομίας ὑπουργεῖον 24.
 Εἰσοδίων ναὸς, 17.
 ἐκκλησιαστικὴ ἱστορία, 8.
 ἐκκλησιαστικά ἀρχεῖα 11, 17, 18.
 Ἐκκλησιαστικῶν—Παιδείας ὑπουργεῖον, 24.
 Ἐκτελεστικὴ Ἐπιτροπὴ, 31.
 Ἐκτελεστικῶν, 14.
 Ἐλευθέρα Γνώμη ἔφημ. 16.
 ἐλευθεροκοινωνία πλοίων, 5.
 ἐλληνικὴ διοίκησις, 19
 ἑλλήν. Προξενεῖον Χαλίων, 16, 18.
 ἐμπιστευτικὰ ἔγγραφα, 21.
 Ἐνετία, ἐνετικά ἀρχεῖα, 3. [βέβη ἐνετ., 30.
 ἔνσημα, 22.
 ἐνώσεως κήρυγμα, 20.
 Ἐξακοστής μονή, 29.

ἐπαναστάσεις κρητικαί, 26 [ἀρχαία των, 27
x. ε.
Ἐπαναστατικὴ Συνέλευσις, 14.
Ἐπαρχία 9, 24, 25, 31.
ἐπικεφαλίδες, 32.
ἐπίσημος ἡμερησίως Κρητ. Πολιτείας 27, 30
» » Τουρκ. Διοικήσεως, βλέ-
πε Κρήτη.
ἐπίσκοποι Κρήτης, 17.
Ἐπισκοπὴ Ρεθύμνης, 30.
ἐπίσκοπὸς Χανίων μέγαρον, 29.
ἐπιτροπὴ Σπύρου, 12.
Ἐσωτερικῶν Ἀνωτέρα Διεύθυνσις, 21, 24,
31 [ἐπίτροπος 21] ὑπουργεῖον 24.
Eudoux 29, 30.
Ἐφετεῖον Κρήτης 41, 31.
ἐφημερίδες κρητικαί βλ. καὶ Μεσόγειος,
Κρήτη, Ἐλευθ. Γνώμη, Ἐπίσημος ἡφη-
μερίς, Λευκὰ Ὄρη
Gerola Giuseppe, 5
Ζαχαριάδης Νικηφόρος, ἐπίσκοπος Κυθωνί-
ας, 29.
Ζιλκαδὲ (μὴν), 7.
ἡγεμονικὸν Συμβούλιον, 19.
Hennique, 29
Ἡρακλείου: δῆμος, 8] διαμέρισμα ἀγγλικόν,
19] διοικήσις ἢ τμήμα, 9, 10, 31 [Log-
gia 30] νομαρχία 21, νομαρχία 25] σφα-
γαί, 15.
Θεοτόκης Σπύρος, 4, 5.
Θερίσου ἀρχαία, 27.
ἰδιωτικαὶ συλλογαὶ ἐγγράφων 15.
Ἱερσπέρας ἐπαρχία 13] ἐπαρχεῖον, 25] λι-
μεναρχεῖον, 31.
Ἱερὰ καὶ Σητείας ἐπισκοπὴ, κώδικες, μο-
ναί, 18.
Ἱερθεός, ἐπίσκοπος Ρεθύμνης, ὄρα Πρα-
ουδάκης.
Ἰσμαῖλ πασάς, 6.
ἱστορία ἐπαναστάσεως 1866, 13.
Ἱστορ. Ἀρχεῖον Κρήτης, 3, 27.
Ἰωαννίκιος μητροπολίτης Κρήτης, 12.
Καινοῦ γιου εἰρηνοδικεῖον, 31.
Κακούρης Ἀ. Ν., 29.
Καλαϊσάκης Γ. Ἰ., 5.
Καλαμίτσι, 29.
Κάλλιστος (Φυγίτης) ἐπίσκοπος Κυθω-
νίας, 12.
Καλοῦ Χωριοῦ Πεδιάδος: εἰρηνοδικεῖον 31]
συμβολαιογραφεῖον 32] ὑποθηκοφυλακεῖ-
ον 32.
Καμπάνη κληρονόμοι, 30.
καπιεργαστάσια Κρήτης, 32.
Καραθεωδωρῆ Ἀλέξανδρος πασάς, 7.
Καστελλίου Πεδιάδος Δῆμος 31.
Καστρινογιαννάκης Διονύσιος ἐπίσκ. Ρεθύ-

μνης, 29.
Καστρινογιαννάκης Τιμόθεος μητροπολ.
Κρήτης, 29.
Καστροφύλακας, 4.
Κελκίδης Παρθένιος 15, 16, 28, 29.
» Σταῦρος 16, 27.
Κεντρικὴ ὑπὲρ τῶν Κρητῶν Ἐπιτροπὴ ἐν
Ἀθήναις 41, 30.
Κεντρικὸν λογιστήριον, βλέπε λογιστήριον.
Κονταξική Ἐλισσάβετ, 12.
Κόρακας, 28.
Corner ἄτλας, 5.
Κορωνάιος Πίνος, 13, 16.
Κούντουος Μανουῦσος, 14, 27.
κρήτες χριστιανοὶ ἐκπατρισθέντες, 5.
Κρήτη ἡμερησίως 6, 13, 27, 30.
κρητικὴ ἱστορία, 16 (βλέπε ἱστορία).
Κρητικαὶ Ρίμαι, 29 σ.
Κρητῶν Πολιτεία, 30.
Κρητικὴ Πολιτεία, 4, 12, 19, 26] κυβερ-
νήσεις τῆς 30, σφραγίδες 31.
Κριάρης Ἀριστείδης 29] Κωνσταντῆς, 28]
Παναγιώτης, 4.
Κοιτοβουλίδης Καλλίνικος 14.
Κυβερνητικὴ ἀντιπροσωπεία ἐν Κρήτη, 32.
κώδικες κρητικοί, 7.
Κωνσταντινούπολις, 5, 7.
Κωνσταντῖνος βασιλεὺς, 28.
Κωνσταντούλης Ἰ. Δ. 17, 28.
Λασιθίου διοικήσις 9, 10] ἐπαρχία, 13] νο-
μαρχία, 24, 25] νομός, 14.
Λεκανίδης Ἰωσήφ, 14, 17.
Λευκὰ Ὄρη ἡφ. 29 σημ.
λιμεναρχία Κρήτης 31.
λιμενικὴ ὑπηρεσία, 21.
λογιστήριον Κεντρικὸν 9, 22] εἰδικὰ 21,
22] Ρεθύμνης, 6.
Loggia 30
μαγικά βιβλία, 17.
Μαλατάκης Υπ. 27.
Μαλεβιζίου εἰρην. 31.
Μάνος Κ. 27.
Μανουσογιαννάκηδες Ἀναγνώστης Ἰωσήφ,
Μανόλης, 15.
Μαρκουλάκις Κ. Γ. 29.
Ματᾶλων τελωνοσταθμὸς, 31.
Μαυραντζάκης Μανουῦσος, 17.
Μαυρούλιος Ἐμμ. ἢ Πενθερουδάκης, 30
μετὰ δικαστήρια, 6.
Μεγάλης Βρύστως Δῆμος 31.
Μεραμπέλλου ἐπαρχία, 13] Διοικοῦσα ἐπι-
τροπὴ, 14.
Μεσόγειος ἡφ. 27.
Μεσολόγγιον, 30,
Μεταπολιτευσίς, 13, 14] μεταπολιτευτικὴ
ἐπιτροπὴ 14, 31.

Μικρά Ἐφημερίς, 17.
μοαί Κρήτης 17] ἀνακαινήσις των, 5.
Μονή Σελίνου, 17.
Μονοπάτσι, 19] ἐπαρχεῖον 31.
Μουρέλλος Γ. 11 σημ.
Μουριῶν συνάθροισις, 5.
μουσουλμάνων ἐξέγερσις, 21.
Μουσταφᾶ Ναυλῆ πασᾶς, 6.
Μπασιάδων οἰκογένεια, 17.
Μπικᾶκη γάρτης Κρήτης, 30.
Μπογιατζόγλου Μίωσις, 12, 29.
μπογιουσουλτοῦ, 6.
Μιλοποτάμου ἐπαρχία, 10] δῆμος 25.
Νέα Ἐρευνα, 27.
Νικηφόρος ἐπίσκοπος Κυθωνίας, βλέπε Ζα-
χαριάδης.
νομάχου ἀποστάσις, 23.
Ἐνάκης Μ., 27.
Οἰκονομικῶν Ἀνωτέρα Διοικήσις 22, 24,
31.] Ὑπουργεῖον, 24.
Ὅργανικός Νόμος Κρήτης, 6, 7, 8.
Ὅρφαναίκαί τράπεζαί Χανίων, Σφακίων, 8.
Orbanovitz, 29.
Παιδείας Ἀνωτέρα Διεύθυνσις 22, 24, 31]
ὕπουργεῖον 24.
Παιδείας καί Δικαιοσύνης, Α. Διευθ. 24.
Παλαιῶν Χρεῶν Ἐπιτροπή, 25.
Παπαδάκης Ν. Α. 17.
Παπαδάκης Ν., Ἀπτεραῖος, 31.
Παπαδάκης Ν. Γ. 3, 5.
Παπαδομαννᾶκη ἀδελφεία 17.
Παπαδομαννᾶκης Ἀναγνώστης 30] Μιλτι-
άδης 29, 30.
Πεδιάδος ἐπαρχία 13, ἐπαρχεῖον 31.
Πενθεροιδάκης, βλέπε Μαυρούλιος
Πετρακῆς Ν. κ. 29.
πίνακες Κρήτης 30.
πόλεμος 1897, 17.
Potier, νύαρχος, 29.
ποτῶν φορολογία, 5.
Πρακτικῆς Ζαχαρίας, βλέπε Τσιριγιώτης,
Πρασοδάκης Ἰερόθεος ἐπίσκοπος, 29.
προξενικὴ συλλογή, προξενικά ἀρχεῖα, 18, 27.
πρόξενοι μεγ. Δυνάμεων, 27.
προσωρινή Διοικήσις Κρήτης, 17.
» ἐπαναστατικὴ κ. βέρνησις, 31.
» κυβέρνησις Κρήτης, 11.
προϋπολογισμοὶ Κρήτης 9, 22.
Πορρωτίσσης ἐπαρχεῖον, 31.
Raulin Victor, 30.
Ρεθύμνης ἐπαρχία, 17] ἐπιτροπή, 17] δῆμοι,
25] διοικήσις ἢ τμήμα, 9, 10, 14, 31]
διοικητικὸν συμβόλιον 8, λογιστήρι-
ον, 8] νομαρχία, 24.
Ρούφος Λουκάς Κανακάρης, 28.
ρίμα, 14.

ρωσικὸν προξενεῖον Χανίων, 18] πρόξενός
του, 10.
Σάββα πασᾶς, 9.
Σακίρ πασᾶς, 7.
Σακκόπουλος Ν. ἕλληνα πρὸς Χανίων, 12.
Σαμῆ πασᾶς, 6.
Scrydloff Ν., 29.
Σελίνου ἐπαρχία, 27.
Σητείας ἐπαρχία, 13] ἐπαρχεῖον, 25] γαλ-
λικὴ ἀρχή, 19.
Σκινερ Ἰλ., 29.
Σούδας λιμεναρχεῖον 31.
Σοφία βεσάλισσα, 28.
Spratt γάρτης Κρήτης, 30.
στατιστικὴ εἰδικῶ ἐμπορίου, 18.
Σταυριανίδης Ὀδυσσεύς, 16—17.
Σταυροχωρίου σχολεῖον, 32.
στρατολογία 23—24.
Συγκοινωνίας Ἀνωτέρα Διεύθυνσις 21, 24]
ὕπουργεῖον, 24.
Συνέλευσις Ἑλλήνων ἐν Κρήτη, 20.
Συνέλευσις ἐπαναστατικὴ βλ. ἐπαναστατικὴ
συνέλευσις μεταπολίτευσις.
Συνέλευσις Συντακτικὴ Κρήτης, 20, 29.
Συραμβιός Γεώργιος, 28.
Σφακία ἐπαρχία 5, 29] δημογεροντία 31]
διοικήσις 9, 10] τμηματικὴ εφορεία, 8]
νομαρχία 24] ἐπαρχεῖον 31.
Σφακιανᾶκης Ἀμβρόσιος ἐπίσκοπος 14, 18,
29.
Σφακιανᾶκης Ἰωάννης Κ., 14, 28.
» Κωνστ. 13.
σφραγίδες κρητικαί, 30—32
Σχοινιάς Δῆμος, 31.
Ταξεδάκης Π. 29, 30.
ταμεία Κρήτης, ταμειακά ἀρχεῖα, 25.
τελωνειακά ἀρχεῖα 25, τουρισκόγλωσσα 10,
Τζεριμάδου εἰρηνοδικεῖον, 31.
Τιμόθεος μητροπολίτης Κρήτης, βλέπε Κα-
στρινιογιαννᾶκης.
τμηματικαί εφορεῖαι, 8.
Τομπάζης Γ. Ν. καὶ Μανόλης, 11 σημ.
Τοπλοῦ μονή, 17.
τουρκικῶ στρατοῦ ἐκδιώξις, 6
τουρκικὴ κυβέρνησις 5, 7.
Τριβᾶν Ἀντώνιος, 4.
Τρικοῦπτης Σπυρίδων, 11.
Τσιριγιώτης Ζαχαρίας ἢ Πρακτικῆς, 12.
Τσουδεροὶ Γεώργιος, Ἐμμανουήλ, Ἰάκωβος,
Μελχισεδέκ, 15,] Μιχαήλ, 14, 15.
τυπογραφεῖον Κρητικῆς Πολιτείας, 31.
Τωμαδάκης Ν. Β., 4.
Ἵγεινομικὴ ὑπηρεσία, 21, 23.
Ἵπατοι ἀρμοσταί Κρήτης, 30
Ἵποδιοικήσεις Κρήτης, 7.
Ἵψηλὴ Πύλη, 7, 8.

Φανδρίδης Νικόλαος. 17.
 Φαρφούρας Νεσφιή, 27.
 Φασούλης Ί. 29.
 Φιρμάνια, 7.
 Φουνταλίδης Έμμ. 14.
 Φουρναράκης Κ. Γ., 4.
 φωτογραφία και δελτάρια κρητικά, 28.
 χαϊμαλιά, 17.
 Χαλέπα, 14. Συμβασις ή Πράξις—6, 7.
 Χάληδης Βασίλειος, Ίωάννης, 17.
 Χαμηλεβεΐδης Μιχαήλ, 31.
 Χανίων Ιταλικόν διωκείμεμα 19, νομαρχία
 22, λιμαναρχείον 31, χάρτης 30.

χαράτσι, 5.
 χάρται Κρήτης, 30
 χαρτόσημα τουρκ. διοικήσεως 10, 32.
 Χάτι Χουμαγιούν, 6.
 γοτζέτικα 17.
 Χουσνή πασαΐς μουσικής, 6.
 Χριστοδουλάκης Ν., 29.
 Χρυσοπηγής μονή, 17.
 Χωροφυλακής άρχεία, 10 | σφραγ. 31.
 Ψαρουδάκης Ίωάννης Γ. και Τιμόθεος
 Γ., 16.
 Ψιλάκης Β., 4, 11.

Π Ε Ρ Ι Ε Χ Ο Μ Ε Ν Α

1) Γενική Κεφαλιώδης Καταγραφή των έν τω Ιστορικώ Αρχείω Κρήτης έγγραφων και αντικειμένων Μουσείου (έκθεσις πρός τήν Διοικ. Έπιτροπήαν του Αρχείου)	σελ. 2
Μέρος Α' Ένετοκρατία (1210—1715)	» 3
» Β' Τουρκοκρατία (1645—1898)	» 4
» Γ' Κρητική Πολιτεία	» 19
2) Παράρτημα. Αντικείμενα Μουσείου και Πινακοθήκης	» 28
3) Πίναξ όνομάτων πραγμάτων και λέξεων.	» 33

29-12

ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ (Ίδιαιτέρως τυπωθέντα)

- 1) Στέφανος Ξανθουδίδης (δμιλία στὸ φιλολογικὸ του μνημότυπο) Χανιά 1928.
- 2) Ἀπὸ τὸ Σολωμὸ στὸν Παλαμῆ. Ἀθῆναι 1930
- 3) μετὰ τοῦ Σ. Π. Βογιατζάκη) Σημειώματα Ἱερῆς Μονῆς Γωνιῆς. Χανιά 1931.
- 4) Ἱερὰ Μνήμη Ἁγίας Τριζίδος τῶν Τσαγκρόλων. (ἀνατύπωσις ἐκ τοῦ Θ' τόμου τοῦ Ἐπετηριδος τῶν Βυζαντινῶν Σπουδῶν) . Ἀθῆναι 1932.
- 5) (μετὰ τοῦ Σ. Π. Βογιατζάκη) Διονυσίου Σολωμοῦ βιβλιογραφία. Πειραιῆς 1933 (ἔκδοσις τοῦ περιοδικοῦ ΡΥΘΜΟΣ).
- 6) Διορθωτικὰ εἰς τὸν Κρητικὸν πόλεμον τοῦ Τζάνε. Ἀνατύπωσις ἐκ τοῦ Α' τόμου τῶν «Κρητικῶν». Χανιά 1933.

Πωλεῖται ὑπὲρ τοῦ ἐκδώσαντος Ἱστορικοῦ Ἀρχείου Κρήτης δραχ. πέντε.